

U.2004.382H

Tvangsflytningen af Thule befolkningen

den dagældende grundlov, og der forelå herefter en statsretligt gyldig godkendelse af basens etablering, selv om et teknisk bilag med udpegelse af bl.a. baseområdet i Thule ikke blev forelagt for Rigsdagen.[3] Den væsentlige begrænsning i adgangen til jagt og fangst, som baseetableringen indebar, var en ekspropriation.[4][5] Ekspropriationen kunne ske uden hjemmel i lov, da den dagældende grundlovs § 80 om ejendomsrettens ukrænkelighed ikke var gældende i Grønland.[6] Thule skulle efter den dagældende lov om Grønlands

styrelse § 23 »administreres efter statsministerens nærmere bestemmelse«, og loven indeholdt ikke krav om lovhjemmel til en beslutning om ekspropriation. Etableringen af basen var heller ikke omfattet af Fangerrådets kompetence. Det samme gjaldt det ekspropriative indgreb i forbindelse med flytningen i 1953. En eventuel utilstrækkelig orientering af Fangerrådet i 1951 og 1953 kunne ikke medføre ugylidighed, og indgrebene i 1951 og 1953 var derfor lovlige og gyldige ekspropriationsindgreb. Udøvelsen af råden i form af beboelse og anvendelse af bopladsen og i form af færden, ophold, jagt og fangst i hele Thule-distriktet var afskåret eller begrænset i de områder, som ekspropriationerne vedrørte, og allerede af denne grund kunne anerkendelsespåstandene ikke tages til følge. Thule Stammens krav om erstatning for tab som følge af mistede og forringede jagt- og fangstmuligheder skulle fastsættes efter principperne i den dagældende grundlovs § 80, selv om bestemmelsen ikke fandt direkte anvendelse. Dette skyldtes, at staten i sine indberetninger til FN i medfør af FN-pagts artikel 73 e måtte anses at have forpligtet sig til det, og at der var administrativ praksis for det. Der måtte ske lempelse af kravet til bevis for tabet, og Højesteret tilsluttede sig landsrettens vurdering af de forhold, der skulle tages i betragtning ved erstatningsfastsættelsen. Ved de beregninger, der lå til grund for Thule Stammens krav, var anvendt faktorer, som i vidt omfang var vilkårlige, og der var set bort fra forhold, som skulle indgå i vurderingen. Efter en samlet vurdering fandt Højesteret ikke grundlag for at forhøje erstatningen på 0,5 mio. kr. De beboere, der var omfattet af flytningen i 1953, havde ved tildelingen af nye huse samt varer og udstyr fået fuld erstatning for afståelsen af deres huse i Uummannaq og udgifter i forbindelse med flytningen. Statsministeriet havde for Højesteret anerkendt, at flytningen af befolkningen blev besluttet og gennemført på en måde og under omstændigheder, som indebar et alvorligt indgreb og en retsstridig handling over for befolkningen. Højesteret tiltrådte landsrettens vurdering af de forhold, der skulle tages i betragtning ved fastsættelse af godtgørelsen, og fandt ikke grundlag for at forhøje beløbene.

H.D. 28. november 2003 i sag 489/1999 og 490/1999 (1. afd.)

Hingitaq 53 ved formanden Uusaqqak Qujaukitsoq som mandatar for Thule Stammen (adv. Christian Harlang, Kbh., e.o.) og Qajutaq Petersen m.fl. (adv. Christian Harlang, Kbh., e.o.) mod

Statsministeriet (Km. adv. v/adv. K. Hagel-Sørensen, Kbh.).

Biintervenienter til støtte for appellanterne: Qaanaaq Kommuniat (adv. Christian Harlang, Kbh.) og

Grønlands Landsstyre (adv. Christian Harlang, Kbh.).

Østre Landsrets dom 20. august 1999 (3. afd.)

(Inger Nørgaard, Bjarne Bjørnskov Jensen, Elisabeth Mejnertz).

1. Under denne sag, der er anlagt den 20. december 1996, har sagsøgerne, Hingitaq 53 som mandatar for Thule Stammen samt de ovenfor nævnte 598 individuelle sagsøgere over for sagsøgte, Statsministeriet, nedlagt følgende endelige påstande:

» 1. Sagsøgte tilpligtes at anerkende, at sagsøgerne har ret til at bebo og i øvrigt anvende bopladsen Uummannaq/Dundas i Thule Distrikt.

2. Sagsøgte tilpligtes at anerkende, at sagsøgerne har ret til at færdes, opholde sig og drive jagt og fangst i hele Thule Distrikt.

3. Sagsøgte tilpligtes til Thule Stammen at betale kr. 25.000.000,- med tillæg af sædvanlig procesrente af kr. 500.000,- fra sagens anlæg, til betaling sker, med tillæg af sædvanlig procesrente af kr. 12.000,- fra den 12. februar 1998, til betaling sker, og med tillæg af sædvanlig procesrente af kr. 24.488.000,- fra den 1. marts 1999, til betaling sker.

4. Sagsøgte tilpligtes til hver af sagsøgerne nr. 2, 4-5, 7-13, 15-41, 43-48, 50-78, 81 samt 83-88 at betale kr. 250.000,- med tillæg af sædvanlig procesrente af kr. 5.952,38 kr. fra sagens anlæg, til betaling sker, og med tillæg af sædvanlig procesrente af kr. 244.047,62 fra den 12. februar 1998, til betaling sker.»

Sagsøgte har nedlagt følgende påstande:

»Over for sagsøgernes påstande 1 og 2:

Principalp : Afvisning

Subsidiært : Frifindelse.

Over for sagsøgernes påstande 3 og 4:

Principalp : Frifindelse.

Subsidiært : Frifindelse mod betaling af et mindre beløb efter rettens skøn.«

Over for sagsøgtes påstande om afvisning af påstandene 1 og 2 har sagsøgerne nedlagt påstand om, at sagen fremmes til realitetsbehandling.

Sagen angår sagsøgernes krav mod sagsøgte i

anledning af anlæggelsen af Thule Air Base fra 1951 og flytningen af beboerne fra bopladsen Uummanaq i Thule Distrikt i Nordgrønland i slutningen af maj 1953.

Sagsøgtes afvisningspåstand over for sagsøgernes territoriale krav støttes navnlig på, at ingen af sagsøgerne har søgsmålsret for så vidt angår rettigheder som dem, påstand 1 og 2 angår, da kompetencen til at varetage den fastboende befolknings kollektive rettigheder tilkommer Grønlands Hjemmestyre, at påstandene er for upræcise i deres udformning til, at de kan tages under pådømmelse, samt at Thule Stammen ikke har en eksistens, der adskiller den fra Qaanaaq Kommunia.

Over for sagsøgtes afvisningspåstand har sagsøgerne navnlig gjort gældende, at Thule Stammen har fuld partshabilitet til at rejse krav om kollektive landrettigheder, at de i alt 598 enkeltpersoner, som ud over Thule Stammen er sagsøgere, har søgsmålskompetence for så vidt angår deres individuelle rettigheder, samt at de nedlagte påstande er både klare og præcise.

For så vidt angår sagens realitet er det sagsøgernes hovedsynspunkt under sagen, at den amerikanske base er anlagt på et område, som Thule Stammen havde rådighedsretten over, uden at området var - eller siden er - lovligt blevet inddraget til baseformål, samt at flytningen af befolkningen ikke fandt sted efter befolkningens egen frie beslutning herom, men havde karakter af tvang fra de danske myndigheders side. Som følge heraf har sagsøgerne krav på at kunne vende tilbage og bebo

og udnytte området, som uretmæssigt er blevet frataget dem, og det bestrides i den forbindelse, at kravene er berørt af en politisk aftale af 31. januar 1997 mellem statsministeren og formanden for Det Grønlandske Hjemmestyre.

Da inddragelsen af fangstområdet og den tvangsmæssige flytning endvidere har indebåret en retsstridig krænkelse dels af befolkningens ret til at benytte området, herunder ved at drive jagt og fangst, dels af de daværende beboeres ejendomsret til deres bolig, har Thule Stammen og de beboere, som var omfattet af flytningen, endvidere krav på fuld erstatning for det tab, de har lidt som følge af indgrebet og dets opretholdelse til i dag, samt på godtgørelse for den tort, som beboerne blev påført som følge af de omstændigheder, hvorunder den tvangsmæssige flytning blev besluttet og gennemført.

Der er efter sagsøgernes opfattelse intet grundlag for at anse noget af deres krav for bortfaldet som følge af passivitet eller forældelse. Sagsøgte har bestridt, at sagsøgerne har noget krav på at bebo og anvende bopladsen og at drive jagt og fangst i hele Thule Distrikt. Sagsøgte har herved gjort gældende, at Thule Air Base er anlagt med tilstrækkelig hjemmel, og at bestående adgangsrestriktioner m.v. til området er lovlige. Endvidere vil sagsøgerne ikke kunne opnå en ret til at anvende området, som strider mod lovgivningen om bl.a. adgangen til at drive jagt og fangst. Endelig er det sagsøgtes standpunkt, at ethvert kollektivt krav på Thule-befolkningens vegne er afgjort med aftalen af 31. januar 1997 mellem statsministeren og hjemmestyreformanden.

Vedrørende erstatningskravene har sagsøgte bestridt, at beboerne havde ejendomsret til landområdet, og at deres faktiske udnyttelse af området kan anses for en ret, som nyder beskyttelse efter ekspropriationsretlige principper. Under alle omstændigheder har et eventuelt ekspropriativt indgreb været lovligt, og der er ydet beboerne fuld erstatning for de tab, der var en følge af flytningen. Der kan endvidere ikke pålægges sagsøgte erstatning eller godtgørelse på andet grundlag.

Sagsøgte har endelig gjort gældende, at såvel territorialkravene under påstand 1 og 2 som erstatningskravene under påstand 3 og 4 er bortfaldet ved forældelse eller passivitet.

Sagsøgerne anført under påstand 4 var alle direkte omfattet af befolkningsflytningen fra bopladsen Uummanaq i slutningen af maj 1953. De øvrige individuelle sagsøgere er efter det oplyste alle efterkommere af eller gift med personer, der var omfattet af flytningen eller disses efterkommere.

Det er oplyst, at sagsøgerne nr. 38, 52, 57, 78, 100, 336, 476, 583 og 588 er afgået ved døden efter sagens anlæg, og at boerne efter de pågældende er indtrådt i retssagen.

Der er meddelt sagsøgerne fri proces under sagen.

Sagsøgerne har i et processkrift af 26. februar 1999 opgjort det samlede erstatningskrav under påstand 3 til 136.200.000 kr., men har, under hensyn til at Civilretsdirektoratet samme dag alene havde meddelt bevilling af fri proces til et beløb på 25.000.000 kr. under påstand 3, begrænset påstanden hertil.

Beløbet 136.200.000 kr. fremkommer således:

»1. Skønsmæssig fastsat erstatning for tabt rævefangst i Pituffik-området (1951-1999, 48 år a kr. 18.000,-	kr.	864.000
2. Værdi af Thule Kirke opført for private midler	kr.	12.000
3. Skønsmæssig erstatning som kompensation for længere afstand til fangstområder (24 år a kr. 5.638.500)	kr.	135.324.000
I alt	kr.	136.200.000«

2.1. Geografiske, etnografiske og historiske oplysninger.

Thule Distrikt, som området har været kaldt siden omkring 1910, er den del af Grønlands nordvestkyst, som ligger mellem 75 - 79,5 grader nordlig bredde og 58 - 74 grader vestlig længde. Området afgrænses mod nord af

7. Landsrettens begrundelse og resultat.

7.1. Den oprindelige befolkning i Thule Distrikt antages at være indvandret fra Ellesmere Island i Canada omkring 2.000 år før vor tidsregning. Befolkningen levede helt isoleret, og først i begyndelsen af det 20. århundrede kom befolkningen i nærmere kontakt med andre mennesker. For at beskytte befolkningen mod uheldig udefrakommende påvirkning oprettede Knud Rasmussen - efter forgæves at have henvendt sig til den danske stat herom - i 1910 på privat initiativ en handelsstation, »Kap York Stationen Thule«, i nærheden af bopladsen Uummannaq. Knud Rasmussen ønskede ikke at gribe ind i befolkningens tilværelse, og for at styrke befolkningens selvstændighed oprettede han et Fangerråd. Fangerrådet vedtog »Kap York Stationen Thules Love af 7. juni 1929«, der i 1931 - med visse ændringer - blev stadfæstede af den danske stat. Fangerrådet bestod af 3 valgte medlemmer - senere 4 - fra distriktets områder samt stationsbestyreren, præsten og lægen i Thule, der var faste medlemmer. Stationsbestyreren var formand, og der skulle føres en protokol over rådets møder. Fangerrådet skulle afholde møde hvert år i februar måned, og rådet var beslutningsdygtigt, når 4 medlemmer var til stede. Thule-lovene indeholdt bl.a. bestemmelser om Fangerrådets virke, og Thule-lovene var fortsat gældende for Thule Distrikt, efter at staten i maj 1937 havde overtaget handelsstationen m.v., og Thule-lovene var i det væsentlige gældende indtil indførelsen - med virkning fra 1. januar 1963 - af kommunalbestyrelse, dog blev de sidste bestemmelser i lovene først ophævet i 1966.

Befolkningen levede efter oprettelsen af handelsstationen som hidtil som halvnomader og ernærede sig ved fangst. Der var i distriktet adskillige udsteder og bopladser, men i 1940'erne viste der sig, som det fremgår af bl.a. Grønlandskommissionens betænkning fra 1950, en tendens til, at befolkningen blev stationær i selve Thule. Befolkningstallet i kolonien, inklusive bopladsen Uummannaq, steg således fra 80 i 1939 til 111 i 1948. Af den redegørelse, som daværende kontorchef hos landsfogeden N.O. Christensen udarbejdede til Grønlandskommissionen om forholdene i Thule, fremgår det bl.a., at opførelsen af vejrstationen var medvirkende til stigningen i befolkningstallet. Væksten i befolkningstallet var baggrunden for, at Fangerrådet i 1948 vedtog en regel om, at der ikke måtte ske nye bosætninger på bopladsen uden tilsvarende fraflytning, men denne bestemmelse blev efter det oplyste ikke håndhævet.

Den danske vejrstation var anlagt i 1943, og i 1946 udtrykte USA ønske om anlæggelse af en vejrstation i Thule og i tilslutning hertil en flylandingsbane. Som det fremgår af DUPI's hvidbog, foregik forhandlingerne herom mellem de amerikanske myndigheder og Grønlands Styrelse, og USA sikrede sig i et fælles memorandum af 12. maj 1947

ret til anlæg af en 1.300 m lang grusbelagt flylandingsbane. Om baggrunden for ønsket

om anlæggelse af landingsbanen nævnes det i DUPI's hvidbog endvidere, at den amerikanske interesse i Thule var primært militær, og at man ved at oprette en vejstation over for omverdenen kunne »skærme af for stationens åbenlyse militære aktiviteter«. At anlæggelsen af vejstationen og landingsbanen i sig selv havde indflydelse på forholdene i Thule, fremgår bl.a. af afskriften af pastor Otto Rosings »dagbog i Thule Præstegæld«.

Af monografien om »Project Blue Jay« fremgår det bl.a., at USA's luftvåben i tiden fra december 1950 til 10. marts 1951 havde planlagt opbygningen af en luftbase i Thule, der skulle bestå af en 3 km lang start- og landingsbane, huse og passende basefaciliteter for 4.000 mand, samt at projektet efter planen skulle påbegyndes i tiden efter 1. maj 1951 og være endeligt afsluttet i 1953. I DUPI's hvidbog er det anført bl.a., at USA's forsvarsministerium i begyndelsen af januar 1951 havde sikret sig delvis budgetmæssig dækning i Kongressen, og at der var planer om at sende et undersøgelseshold til Thule den 1. februar 1951, således at byggearbejdet, der skulle være færdigt sommeren 1952, kunne påbegyndes i sommeren 1951. Af hensyn til den fornødne kongresbevilling skulle der senest den 1. maj 1951 være indgået en aftale med Danmark.

Kolonibestyrer Torben Krogh modtog den 24. januar 1951 et telegram fra landshøvdingen, hvorefter ministeriet havde meddelt, at »air force« omkring den 1. februar 1951 ville sende ca. 10 mænd til Thule på nogle dages »survey besøg«, og om baggrunden for dette besøg fremgår det af Eske Bruns notat af 29. januar 1951, at der var tale om forberedelse af en ny »air strip«, og at der var fremsat anmodning om, at sagen måtte blive behandlet strengt fortroligt. Efter at kolonibestyrer Krogh i marts 1951 havde konstateret en stadig stigende aktivitet på det sted, hvor vejstationen var beliggende, sendte han den 19. marts et telegram til landshøvdingen bl.a. med anmodning om flere informationer, samtidig med at han meddelte, at han havde »foreløbig afspærret pitogfikken for normal trafik«. Sideløbende hermed førtes forhandlingerne om en ny forsvarsoverenskomst i København mellem delegerede fra Stats-, Udenrigs- og Forsvarsministeriet på dansk side og en amerikansk delegation ledet af den amerikanske ambassadør i København. Af de under sagen fremlagte referater af møder afholdt i marts og april 1951 fremgår det bl.a., at udkastet til forsvarsaftalen var dateret den 26. marts 1951, og at et ligeledes den 26. marts 1951 dateret »Teknisk bilag no. 1« indeholdt en fortegnelse over de forsvarsområder, som var udvalgt. Udkastet var ikke acceptabelt for den danske delegation, bl.a. fordi der i det tekniske bilag syntes at være medtaget flere pladser end påkrævet, og delegationen ønskede klarhed over, om alle de angivne stationer i det tekniske bilag var aktuelle, idet kun sådanne burde imødekommes fra dansk side. I et referat af et møde den 29. marts 1951 mellem de to delegationer fremgår det bl.a., at amerikanerne ikke ønskede det tekniske bilag forelagt Rigsdagen, og at Eske Brun hertil oplyste, at det tekniske bilag ville blive holdt hemmeligt, medmindre rigsdagsudvalget fandt anledning til at spørge om, hvilke aktuelle planer man havde. Forhandlingerne fortsatte i april med deltagelse af bl.a. landshøvding Lundsteen, og af referaterne fremgår det bl.a., at de danske deltagere fandt det ønskeligt at få fastslået en afgrænsning i store træk af de i det tekniske bilag omhandlede forsvarsområder. I det udkast til kommunike om forsvarsoverenskomsten, som blev udsendt den 27. april 1951, nævntes det ikke, hvor forsvarsområderne skulle oprettes. Forsvarsoverenskomsten blev forelagt i Folketinget den 18. maj 1951 og senere vedtaget uden konkret oplysning om, hvilke forsvarsområder der var truffet aftale om, og forsvarsoverenskomsten trådte i kraft den 8. juni 1951.

Fangerrådet afholdt sit ordinære møde i 1951 i dagene 5. til 8. februar, og det nævnte »survey besøg« blev ikke omtalt. Fangerrådet blev heller

ikke på anden måde inddraget i selve forhandlingerne om forsvarsoverenskomsten. Under det møde, som landshøvding Lundsteen den 21. maj 1951 afholdt med flere af Fangerrådets medlemmer, og som efter mødereferatet var et lukket møde, modtog deltagerne i mødet orientering om hovedpunkterne i forsvarsoverenskomsten.

I forbindelse med drøftelserne i mødet blev endvidere spørgsmålet om basens mulige konsekvenser for befolkningen rejst, og det fremgår af referatet af drøftelserne, at deltagerne var af den opfattelse, at »Thule [lå] på det rigtige sted, bortset fra basen«. Det fremgår endvidere af den skrivelse, som landshøvdingen den 24. maj 1951 tilsendte departementschef Eske Brun om forløbet af rejsen, at landshøvdingen ikke havde kunnet opnå fuld klarhed over amerikanernes planer for udstrækning af forsvarsområdet, men at en flytning af bopladsen efter landshøvdingens opfattelse forekom at være en nødvendighed og en konsekvens af basens anlæg, hvis planerne om den ønskede afgrænsning af området skulle gennemføres så vidt som antydte. Landshøvdingen anførte endvidere i sin skrivelse, at det, hvis en flytning af bopladsen viste sig nødvendig, ville være naturligt at hævde, at de med flytningen forbundne udgifter hørte med til omkostningerne ved basens etablering.

At anlægget af basen måtte forventes at medføre ulemper for befolkningen, fremgik endvidere af det notat, som den amerikanske vicekonsul Donald A. Lewis, der havde deltaget i rejsen, udarbejdede den 3. juni 1951.

Departementschef Eske Brun var i juni 1951 i Godthåb, og han udarbejdede i den forbindelse et rejsenotat dateret den 11. juni 1951, hvoraf fremgik, at han med

landshøvdingeembedet havde aftalt, at der i løbet af sommeren skulle arrangeres »forberedelser til den bedst mulige flytning af handelen samt kirkevæsen og skolevæsen fra Thule til det bedst egnede sted i Thule distrikt«, og at der fra landshøvdingeembedet skulle udsendes en mand »til at finde det nye område«. På den genpart af notatet, som er fundet hos landshøvdingen, fremgår det bl.a., at der var tale om en fortrolig sag.

Kontorchef N.O. Christensen rejste herefter i juli-august 1951 sammen med arkitekt Erik Rasmussen til Thule og havde herunder samtaler med pastor Jokum Knudsen og kolonibestyrer Krogh samt nogle amerikanske officerer. Foruden referater af disse samtaler udarbejdede N.O. Christensen den 22. januar 1952 en samlet rapport om sit besøg i Thule. I denne anførtes det bl.a., at Thule så vidt muligt burde bevares som centrum for det danske virke i det nordligste Grønland, og at en flytning kun burde foretages, såfremt økonomiske forhold gjorde det umuligt for befolkningen at opretholde livet på stedet. Landshøvdingen tilsluttede sig i en skrivelse af 27. januar 1952 til Statsministeriet de betragtninger, der var fremført af N.O. Christensen, og det må lægges til grund, at spørgsmålet om en eventuel flytning foreløbig blev stillet i bero.

Heller ikke under Fangerrådets møde i februar 1952 blev spørgsmålet om en samlet befolkningsflytning drøftet, men af forbindelsesofficerens dagbog for juli 1952 fremgår det bl.a., at inspektør Mørck Rasmussen var pessimistisk med hensyn til befolkningens fremtid, og at det efter hans opfattelse ville være bedst snarest at flytte kolonien til et andet sted, hvor fangstforholdene ikke ville blive generet. Også landshøvding Lundsteen gav i sin skrivelse af 29. november 1952 til departementschef Eske Brun udtryk for, at Thule-bopladsens fremtid var problematisk, og det nævntes i den forbindelse, at amerikanerne påtænkte at etablere anlæg ved bunden af Wolstenholme-fjorden, hvilket ville indskrænke »Thule-folkets færden så meget, at en opretholdelse af Thule-kolonien under de tidligere forudsætninger ikke lader sig gøre«. Imidlertid blev der i skrivelsen samtidig givet udtryk for, at der, som sagen forelå, ikke var tale om flytning, og at anlægsplanerne i Thule, herunder tilbygning til sygehuset m.v., burde fortsættes.

Spørgsmålet om en flytning af befolkningen kom efter det oplyste først på ny på tale i april 1953. i forbindelse med at departementschef Eske Brun blev klar over, at amerikanerne ønskede at opstille antiluftskyts i umiddelbar nærhed af bopladsen i løbet af sommeren 1953.

Det ordinære fangerrådsmøde i 1953 blev afholdt i dagene 20. til 24. april 1953, og af det herom udfærdigede protokollat fremgår det bl.a., at formanden - inspektør Mørck Rasmussen - gjorde Fangerrådets medlemmer bekendt med landshøvdingens besøg i efteråret 1952 og med, at landshøvdingen var interesseret i at høre befolkningens mening om en flytning af selve Thule og havde anmodet Mørck Rasmussen om at tale med fangerne om problemerne. Inspektøren ønskede derfor at høre, »med hvilke øjne befolkningen så på en flytning af Thule samt på hvilket sted man kunne tænke sig at opføre en ny koloni«. Af protokollatet fremgår det videre, at der under mødet - i en skrivelse, som Jess Qujaukitsoq, der var valgt for midterområdet, fremkom med på Thule-befolkningens vegne - blev givet udtryk for, at fangstområderne, efterhånden som basen udvidedes, blev mere og mere reducerede. Af protokollatet fremgik videre, at Jess Qujaukitsoq sagde, at »befolkningen er klar over, at man før eller siden må forlade pladsen her, man afventer blot ministeriets afgørelse derom«, samt at fangerne, hvis Thule skulle flyttes, burde tages med på råd om, hvor den skulle bygges op. Det fremgår tillige, at de andre 3 grønlandske rådsmedlemmer tilsluttede sig Jess Qujaukitsoqs udtalelse. Det fremgår endvidere af protokollatet, at både Jess Qujaukitsoq og Inuutersuak på spørgsmålet om, hvorvidt fangerne indbyrdes havde talt om et egnet sted for en ny koloni, svarede, at Qaanaaq havde »de bedste betingelser og er et godt fangststed«. Det fremgår endelig, at Jess Qujaukitsoq nævnte, at fire til fem fangerfamilier, ham selv indbefattet, agtede at forlade Thule i slutningen af april for at tage ophold i nordområdet, og at en del fangere havde spurgt ham, om de allerede nu, hvis de ønskede at forlade bopladsen og flytte ud i distriktet, kunne påregne at få hjælp til flytningen fra hjælpeekassen.

Inspektør Mørck Rasmussen, der af landshøvdingen den 21. april 1953 var anmodet om at oplyse, om han havde haft møde med »nord-distriktets fangere foruden selve thuleboerne i sagens anledning«, besvarede den 24. april 1953 telegrammet og anførte heri bl.a., at »alle fangere også udefra [er] enige [i] vore synspunkter og afventer blot departementet nu foretager det videre fornødne«.

Få dage efter afslutningen af fangerrådsmødet blev inspektøren og præsten ved departementschef Eske Bruns telegram af 30. april 1953 anmodet om snarest at komme til København. Om baggrunden herfor anførtes det i telegrammet, at forholdene syntes at udvikle sig i retning af, at det blev nødvendigt i den kommende sommer at begynde en evakuering af kolonistedet Thule. I telegrammet anførtes endvidere tre muligheder for valg af befolkningens fremtidige bosætning, herunder »på passende plads Inglesfieldfjorden«.

Af bl.a. den under sagen fremlagte notits af 7. maj 1953 udarbejdet af udenrigsråd C.A.C. Brun og af departementschef Eske Bruns notat af 11. juni 1953 til statsministeren fremgår det, at der kort tid inden den 30.

april 1953 fra amerikansk side over for Eske Brun var fremsat et ønske om opstilling af antiluftskyts i umiddelbar nærhed af bopladsen. Det må imidlertid lægges til grund, at der endnu ikke fra officiel amerikansk side var fremsat nogen anmodning om tilladelse til opstillingen.

Inspektør Mørck Rasmussen og pastor Jokum Knudsen rejste den 4. maj 1953 til København, og der er efter det oplyste ikke fundet referater om drøftelser under opholdet. Inspektøren og præsten vendte den 22. maj tilbage til Thule.

Ifølge den pressemeddelelse. Grønlandsdepartementet udsendte den 11. maj 1953, var der under drøftelserne i København opnået enighed om, at kolonien Thule skulle flyttes, og det anførtes, at baggrunden herfor var et ønske fra eskimoernes side, fordi deres fangstmuligheder

var blevet stærkt formindskede efter anlæggelsen af basen, samt at flytningen skulle strække sig over et par år. Det anførtes i pressemeddelelsen endvidere, at man på sidste møde i Fangerrådet havde været enige om, at en flytning var nødvendig, og at inspektøren og præsten derfor var rejst til Danmark for at forhandle med departementet, samt at koloniens beboere - ca. 100 mennesker - ønskede at flytte til landet ved Inglesfield Bredning, og endelig, at man i departementet var i færd med at udarbejde beregninger over flytningens udgifter, som forventedes dækket af amerikanerne.

Landsretten finder på baggrund af det begivenhedsforløb, der er fastlagt i det foregående, at det må lægges til grund, at hverken de grønlandske medlemmer af Fangerrådet eller nogen del af befolkningen var orienteret om inspektørens og præstens rejse til København eller om formålet med rejsen. Der er endvidere ikke noget belæg for at antage, at der fra befolkningens side var udtrykt noget ønske om at fraflytte bopladsen. Der er således heller ikke grundlag for at fastslå, at der af Fangerrådet i april 1953 blev truffet nogen beslutning om flytning af befolkningen eller udtrykt noget ønske om en samlet befolkningsflytning. Dette gælder også, selv om det måtte kunne lægges til grund, at Jess Qujaukitsoq har udtalt sig, som det fremgår af protokollatet af mødet. Det må således antages, at beslutningen om befolkningsflytningen blev truffet alene af de danske myndigheder. Det må antages, at beslutningen blev truffet også ud fra et velment ønske om at sikre befolkningens kultur og fortsatte eksistens, men der kan ikke ses bort fra, at den udløsende faktor for befolkningsflytningen var det amerikanske ønske om opstilling af antiluftskyts i umiddelbar nærhed af bopladsen. Dette bestyrkes endvidere af indholdet af de notater. der sideløbende blev udarbejdet med henblik på spørgsmålet om amerikanernes deltagelse i udgifterne til flytningen, og af de skrivelser, der i den anledning blev udvekslet mellem amerikanske og danske myndigheder. Pressemeddelelsen af 11. maj 1953 må således anses som præget af modstående hensyn, og landsretten finder, at det var i strid med de faktiske forhold, når de danske myndigheder over for omverdenen tilkendegav, at befolkningsflytningen var udtryk for et ønske fra befolkningens side. Antagelsen af, at der reelt var tale om et diktat fra de danske myndigheder, bestyrkes af såvel Eske Bruns notat af 29. maj 1953 vedrørende samtaler med vicekonsul Elliot som af Eske Bruns notat af 11. juni 1953 til statsministeren, hvori det anførtes bl.a., at inspektørens og præstens ankomst gav anledning til nogen presseomtale, men at det var lykkedes »at undgå at slippe katten ud af sækken, idet vi erklærede, at der var tale om en flytning baseret på den forringelse af fangstforholdene, som den allerede eksisterende amerikanske aktivitet vitterlig havde medført«. Antagelsen bestyrkes endvidere af det notat, som forbindelsesofficeren udarbejdede ved inspektørens og præstens hjemkomst til Thule, og af den vidneforklaring, som Rina Heering Hansen har afgivet under denne sag, samt af inspektørens telegram af 31. maj 1953 til Eske Brun.

Der foreligger ikke referater om, hvorledes befolkningen blev orienteret om flytningen, og det kan efter den forklaring, som læge Knud Børup afgav over for Undersøgelsesudvalget, ikke lægges til grund, at han havde modtaget inspektørens telegram af 12. maj 1953. Det fremgår imidlertid af såvel de under sagen afgivne forklaringer som af forbindelsesofficerens dagbogsoptegnelser, at der efter inspektørens og præstens hjemkomst blev afholdt et møde den 25. maj med befolkningen, hvorunder inspektøren underrettede de tilstedeværende om flytningen og om, at denne skulle finde sted i løbet af få dage. Der blev efter det oplyste givet befolkningen tilsagn om varer fra butikken og om, at der ville blive stillet erstatningshuse til rådighed, og af flere af de afgivne forklaringer fremgår det, at kun de, der flyttede, ville få erstatningshuse. Det må vel lægges til grund, at der ikke fremkom egentlige indsigelser fra befolkningens side, men det må i den henseende tages i betragtning, at der var tale om en befolkningsgruppe, der levede en isoleret tilværelse, og som, hvilket bestyrkes af de under sa-

gen afgivne forklaringer, ikke satte sig op mod de beslutninger, som de danske myndigheder traf. Der er således i det hele ikke noget belæg for at fastslå, at befolkningen var indforstået med flytningen. Sagsøgte har da heller ikke under sagen påvist omstændigheder, der giver grundlag for at statuere, at befolkningen havde noget alternativ. Befolkningsflytningen må således i det hele betegnes som en flytning besluttet og gennemført af den danske stat.

Flytningen gennemførtes i løbet af de sidste dage i maj 1953, og først i august 1953 - efter at betalingsspørgsmålene var afklaret - opnåede amerikanerne

tilladelse til opstilling af antiluftskyts nær bopladsen. Befolkningen måtte i de første måneder efter flytningen opholde sig i telte, og først i september 1953 var de huse, de skulle flytte ind i, færdige.

Landsretten finder, at der efter en samlet bedømmelse af de danske myndigheders handlemåde i forbindelse med selve befolkningsflytningen, herunder den manglende inddragelse af befolkningen og den mangelfulde orientering om en beslutning af så vidtrækkende betydning for befolkningens livsvilkår, var tale om et alvorligt indgreb over for befolkningen. Det bemærkes herved, at der, som sagen foreligger oplyst med hensyn til de danske myndigheders kendskab til amerikanernes planer om luftforsvar af baseområdet, ikke var noget til hinder for, at befolkningen havde fået en rimelig tid til at indstille sig på og gennemføre flytningen, og at der, såfremt isforholdene var afgørende, kunne have været sørget for transportmuligheder med skib fra Uummannaq til de steder, hvor befolkningen måtte foretrække at slå sig ned.

7.2. Ussaqqak Qujaukitsoq har under domsforhandlingen forklaret, at Thule Stammen omfatter efterkommerne af den indfødte befolkning, som levede i Thule Distrikt på Knud Rasmussens tid, og efterkommerne ægtefæller, uanset hvor de pågældende er født, og hvor de bor.

Efter denne definition må Thule Stammen anses for en så veldefineret og tilstrækkelig klart afgrænset gruppe, at der ikke er grundlag for at imødekomme sagsøgtes påstand om afvisning som følge af uklarhed med hensyn til stammens sammensætning.

Det er under sagen ubestridt, at de individuelle sagsøgere efter den anførte definition alle er medlemmer af Thule Stammen. At stammen herudover omfatter personer, som ikke er individuelle sagsøgere i sagen, er uden betydning for adgangen til at rejse et kollektivt territorialkrav for domstolene. Heller ikke den omstændighed, at de mulige konsekvenser af, at Thule Stammen, men ikke alle individuelle sagsøgere, måtte få medhold i anerkendelsespåstandene, ikke er nærmere belyst, kan føre til afvisning.

Efter grønlandsk sædvaneret, således som denne var kommet til udtryk i Thule-lovenes afsnit E, havde den indfødte befolkning grundlæggende rettigheder til at bebo og færdes samt drive jagt og fangst i hele distriktet, da det omhandlede område blev inddraget til forsvarsformål, og da befolkningen flyttede. Disse rettigheder danner grundlag for sagsøgernes påstand 3 og 4, som støttes på, at rettighederne ved ulovligt eller retsstridigt forhold fra den danske stats side er frataget befolkningen, og at staten derfor er erstatningsansvarlig over for sagsøgerne. Sagsøgte har ikke bestridt, at også Thule Stammen kan rejse erstatningskravet for domstolene. Også påstand 1 og 2 støttes imidlertid på, at rettighederne ulovligt eller retsstridigt er inddraget, og at sagsøgte som følge heraf - ud over at være erstatningsansvarlig - skal anerkende, at sagsøgerne fortsat har ret til at udøve rettighederne til området. Der er således en nøje sammenhæng mellem anerkendelsespåstandene og erstatningspåstandene. Sagsøgerne har derfor en konkret og væsentlig interesse i, at også anerkendelsespåstandene bliver taget under pådømmelse. Adgangen til at anlægge retssag om rettigheder af den foreliggende særlige beskaffenhed kan ikke anses for afskåret som følge af Hjemmestyrets kompetence til at varetage den grønlandske befolknings kollektive rettigheder efter hjemmestyreløven. Der er endvidere ikke grundlag for at anse rettighederne for opgivet i forbindelse med indfø-

relsen af reglerne om kommunalbestyrelse og landsråd i distriktet. Det følger allerede af afgrænsningen af Thule Stammen, at der ikke er identitet mellem stammen og Qaanaaq Kommunia.

På den anførte baggrund kan endvidere hverken den omstændighed, at en imødekomme af sagsøgernes krav under påstand 1 og 2 vil komme i strid med de beføjelser, der er tillagt de amerikanske myndigheder over forsvarsområdet, eller det forhold, at nogle af de individuelle sagsøgere eventuelt ikke vil kunne opnå tilladelse til at drive jagt og fangst på området, afskære sagsøgerne fra at få deres krav prøvet af domstolene. Påstand 1 og 2 kan efter deres udformning endelig ikke betegnes som uklare eller upræcise.

Der er herefter i det hele ikke grundlag for at afvise sagen for så vidt angår påstand 1 og 2.

7.3. Som anført havde den indfødte befolkning i Thule Distrikt grundlæggende rettigheder til at bebo og færdes samt drive jagt og fangst i distriktet, herunder på bopladsen Uummannaq og i hele det område, som blev inddraget til baseformål. Ved etableringen af basen i 1951 og udvidelsen heraf i 1953 blev en del af distriktet afspærret, og befolkningen blev herved afskåret fra at udøve rettighederne til dette område.

Baseområdet i Thule er etableret i overensstemmelse med forsvarsoverenskomsten af 1951, hvis folkeretlige gyldighed sagsøgerne ikke har bestridt. Overenskomsten er tiltrådt af den danske Rigsdag med tilstrækkelig statsretlig hjemmel i den dagældende grundlovs § 18, og den omstændighed, at det tekniske bilag ikke blev forelagt Rigsdagen, kan ikke medføre, at forsvarsoverenskomsten ikke har statsretlig gyldighed.

I overensstemmelse med hvad der var forudsat i forbindelse med vedtagelsen af grundloven af 1953, og med hvad der er fast antaget i den danske forfatningsretlige litteratur, kan de materielle bestemmelser i grundloven af 1849, herunder § 80 om ejendomsrettens ukrænkelighed, ikke anses for at have været gældende i

Grønland. Det, som sagsøgerne har påberåbt sig vedrørende vedtagelsen af grundlovsindskrænkningen i 1855 og indførelsen af koloniloven af 1852, giver ikke tilstrækkelig støtte for den forståelse, sagsøgerne har hævdet. Inddragelsen af området til baseformål kunne derfor lovligt foretages uden hjemmel i en ekspropriationslov.

Der var endvidere ikke efter reglerne i loven om Grønlands styrelse noget krav om lovhjemmel som betingelse for inddragelse af området til militære formål, og da Fangerrådets kompetence ikke omfattede spørgsmål af udenrigspolitisk karakter, krævede forsvarsoverenskomsten ikke forelæggelse for Fangerrådet for at opnå gyldighed. Uanset at der under hensyn til baseanlæggets indgribende betydning for befolkningen burde være foretaget orientering af Fangerrådet og befolkningen på et tidligere tidspunkt og på en mere fyldestgørende måde, end det skete, er der herefter ikke grundlag for at fastslå, at Thule Air Base er ulovligt anlagt.

Efter de oplysninger, som under sagen er fremkommet om den indfødte befolkning i Thule Distrikt i tiden efter koloniens grundlæggelse, finder landsretten, at befolkningen i distriktet, da Thule Air Base blev anlagt, og flytningen af befolkningen fandt sted, må anses for at have været ét folk i den forstand, hvori dette begreb nu er defineret i ILO-konventionen, jf. konventionens artikel 1, stk. 1, litra a.

Efter formuleringen af påstand 1 og 2 er udøvelsen af de rettigheder, sagsøgerne kræver sig tillagt, uforenelig med tilstedeværelsen af Thule Air Base. Staten ville derfor i givet fald være forpligtet til at kræve basen fjernet. Efter det anførte om det retlige grundlag for basens etablering kan sagsøgerne imidlertid ikke få medhold i et krav herom, og sagsøgte frifindes allerede derfor for sagsøgernes påstand 1 og 2.

7.4. Sagsøgernes krav under påstand 3 og 4 bygger som nævnt på, at der ved anlæggelsen og udvidelsen af Thule Air Base og ved flytningen af befolkningen er sket et ulovligt eller retsstridigt indgreb i sagsøgernes grundlæggende rettigheder til at bebo og anvende det

gen afgivne forklaringer, ikke satte sig op mod de beslutninger, som de danske myndigheder traf. Der er således i det hele ikke noget belæg for at fastslå, at befolkningen var indforstået med flytningen. Sagsøgte har da heller ikke under sagen påvist omstændigheder, der giver grundlag for at statuere, at befolkningen havde noget alternativ. Befolkningsflytningen må således i det hele betegnes som en flytning besluttet og gennemført af den danske stat.

Flytningen gennemførtes i løbet af de sidste dage i maj 1953, og først i august 1953 - efter at betalingssspørgsmålene var afklaret - opnåede amerikanerne

tilladelse til opstilling af antiluftskyts nær bopladsen. Befolkningen måtte i de første måneder efter flytningen opholde sig i telte, og først i september 1953 var de huse, de skulle flytte ind i, færdige.

Landsretten finder, at der efter en samlet bedømmelse af de danske myndigheders handlemåde i forbindelse med selve befolkningsflytningen, herunder den manglende inddragelse af befolkningen og den mangelfulde orientering om en beslutning af så vidtrækkende betydning for befolkningens livsvilkår, var tale om et alvorligt indgreb over for befolkningen. Det bemærkes herved, at der, som sagen foreligger oplyst med hensyn til de danske myndigheders kendskab til amerikanernes planer om luftforsvar af baseområdet, ikke var noget til hinder for, at befolkningen havde fået en rimelig tid til at indstille sig på og gennemføre flytningen, og at der, såfremt isforholdene var afgørende, kunne have været sørget for transportmuligheder med skib fra Uummannaq til de steder, hvor befolkningen måtte foretrække at slå sig ned.

7.2. Uussaqqak Qujaukitsoq har under domsforhandlingen forklaret, at Thule Stammen omfatter efterkommerne af den indfødte befolkning, som levede i Thule Distrikt på Knud Rasmussens tid, og efterkommerne ægtefæller, uanset hvor de pågældende er født, og hvor de bor.

Efter denne definition må Thule Stammen anses for en så veldefineret og tilstrækkelig klart afgrænset gruppe, at der ikke er grundlag for at imødekomme sagsøgtes påstand om afvisning som følge af uklarhed med hensyn til stammens sammensætning.

Det er under sagen ubestridt, at de individuelle sagsøgere efter den anførte definition alle er medlemmer af Thule Stammen. At stammen herudover omfatter personer, som ikke er individuelle sagsøgere i sagen, er uden betydning for adgangen til at rejse et kollektivt territorialkrav for domstolene. Heller ikke den omstændighed, at de mulige konsekvenser af, at Thule Stammen, men ikke alle individuelle sagsøgere, måtte få medhold i anerkendelsespåstandene, ikke er nærmere belyst, kan føre til afvisning.

Efter grønlandsk sædvaneret, således som denne var kommet til udtryk i Thule-lovenes afsnit E, havde den indfødte befolkning grundlæggende rettigheder til at bebo og færdes samt drive jagt og fangst i hele distriktet, da det omhandlede område blev inddraget til forsvarsformål, og da befolkningen flyttede. Disse rettigheder danner grundlag for sagsøgernes påstand 3 og 4, som støttes på, at rettighederne ved ulovligt eller retsstridigt forhold fra den danske stats side er frataget befolkningen, og at staten derfor er erstatningsansvarlig over for sagsøgerne. Sagsøgte har ikke bestridt, at også Thule Stammen kan rejse erstatningskravet for domstolene. Også påstand 1 og 2 støttes imidlertid på, at rettighederne ulovligt eller retsstridigt er inddraget, og at sagsøgte som følge heraf - ud over at være erstatningsansvarlig - skal anerkende, at sagsøgerne fortsat har ret til at udøve rettighederne til området. Der er således en nøje sammenhæng mellem anerkendelsespåstandene og erstatningspåstandene. Sagsøgerne har derfor en konkret og væsentlig interesse i, at også anerkendelsespåstandene bliver taget under pådømmelse. Adgangen til at anlægge retssag om rettigheder af den foreliggende særlige beskaffenhed kan ikke anses for afskåret som følge af Hjemmestyrets kompetence til at varetage den grønlandske befolknings kollektive rettigheder efter hjemmestyreloven. Der er endvidere ikke grundlag for at anse rettighederne for opgivet i forbindelse med indfø-

relsen af reglerne om kommunalbestyrelse og landsråd i distriktet. Det følger allerede af afgrænsningen af Thule Stammen, at der ikke er identitet mellem stammen og Qaanaaq Kommunia.

På den anførte baggrund kan endvidere hverken den omstændighed, at en imødekommelse af sagsøgernes krav under påstand 1 og 2 vil komme i strid med de beføjelser, der er tillagt de amerikanske myndigheder over forsvarsområdet, eller det forhold, at nogle af de individuelle sagsøgere eventuelt ikke vil kunne opnå tilladelse til at drive jagt og fangst på området, afskære sagsøgerne fra at få deres krav prøvet af domstolene. Påstand 1 og 2 kan efter deres udformning endelig ikke betegnes som uklare eller upræcise.

Der er herefter i det hele ikke grundlag for at afvise sagen for så vidt angår påstand 1 og 2.

7.3. Som anført havde den indfødte befolkning i Thule Distrikt grundlæggende rettigheder til at bebo og færdes samt drive jagt og fangst i distriktet, herunder på bopladsen Uummannaq og i hele det område, som blev inddraget til baseformål. Ved etableringen af basen i 1951 og udvidelsen heraf i 1953 blev en del af distriktet afspærret, og befolkningen blev herved afskåret fra at udøve rettighederne til dette område.

Baseområdet i Thule er etableret i overensstemmelse med forsvarsoverenskomsten af 1951, hvis folkeretlige gyldighed sagsøgerne ikke har bestridt. Overenskomsten er tiltrådt af den danske Rigsdag med tilstrækkelig statsretlig hjemmel i den dagældende grundlovs § 18, og den omstændighed, at det tekniske bilag ikke blev forelagt Rigsdagen, kan ikke medføre, at forsvarsoverenskomsten ikke har statsretlig gyldighed.

I overensstemmelse med hvad der var forudsat i forbindelse med vedtagelsen af grundloven af 1953, og med hvad der er fast antaget i den danske forfatningsretlige litteratur, kan de materielle bestemmelser i grundloven af 1849, herunder § 80 om ejendomsrettens ukrænkelighed, ikke anses for at have været gældende i

Grønland. Det, som sagsøgerne har påberåbt sig vedrørende vedtagelsen af grundlovsindskrænkningen i 1855 og indførelsen af koloniloven af 1852, giver ikke tilstrækkelig støtte for den forståelse, sagsøgerne har hævdet. Inddragelsen af området til baseformål kunne derfor lovligt foretages uden hjemmel i en ekspropriationslov.

Der var endvidere ikke efter reglerne i loven om Grønlands styrelse noget krav om lovhjemmel som betingelse for inddragelse af området til militære formål, og da Fangerrådets kompetence ikke omfattede spørgsmål af udenrigspolitisk karakter, krævede forsvarsoverenskomsten ikke forelæggelse for Fangerrådet for at opnå gyldighed. Uanset at der under hensyn til basenlæggelsens indgribende betydning for befolkningen burde være foretaget orientering af Fangerrådet og befolkningen på et tidligere tidspunkt og på en mere fyldestgørende måde, end det skete, er der herefter ikke grundlag for at fastslå, at Thule Air Base er ulovligt anlagt.

Efter de oplysninger, som under sagen er fremkommet om den indfødte befolkning i Thule Distrikt i tiden efter koloniens grundlæggelse, finder landsretten, at befolkningen i distriktet, da Thule Air Base blev anlagt, og flytningen af befolkningen fandt sted, må anses for at have været ét folk i den forstand, hvori dette begreb nu er defineret i ILO-konventionen, jf. konventionens artikel 1, stk. 1, litra a.

Efter formuleringen af påstand 1 og 2 er udøvelsen af de rettigheder, sagsøgerne kræver sig tillagt, uforenelig med tilstedeværelsen af Thule Air Base. Staten ville derfor i givet fald være forpligtet til at kræve basen fjernet. Efter det anførte om det retlige grundlag for basens etablering kan sagsøgerne imidlertid ikke få medhold i et krav herom, og sagsøgte frifindes allerede derfor for sagsøgernes påstand 1 og 2.

7.4. Sagsøgernes krav under påstand 3 og 4 bygger som nævnt på, at der ved anlæggelsen og udvidelsen af Thule Air Base og ved flytningen af befolkningen er sket et ulovligt eller retsstridigt indgreb i sagsøgernes grundlæggende rettigheder til at bebo og anvende det

område, som blev inddraget til militærformål, og at sagsøgte derfor som ansvarlig for indgrebet dels skal erstatte det tab, der som følge heraf er påført befolkningen i distriktet, dels skal betale godtgørelse for den krænkelse, der blev påført beboerne i Uummannaq ved flytningen, og de omstændigheder, hvorunder flytningen blev gennemført.

Det må efter de foreliggende oplysninger om udstrækningen af det areal, der ved anlæggelsen af Thule Air Base og den senere udvidelse af basen blev udlagt som forsvarsområde, lægges til grund, at en meget betydelig og efter sin beliggenhed helt central del af Thule Stammens jagt- og fangstområde blev inddraget. Da adgangen til at drive jagt og fangst udgjorde eksistensgrundlaget for befolkningen, må den skete inddragelse af stammens jagt- og fangstområde anses for et så vidtgående indgreb i stammens økonomiske rettigheder, at indgrebet må betegnes som en ekspropriation. Den praksis vedrørende erstatningsfri regulering i Danmark, som sagsøgte har påberåbt sig, angår ikke tilsvarende indgreb i fundamentale rettigheder og kan således ikke tillægges betydning for den foreliggende sag.

Som anført ovenfor gjaldt grundloven ikke i Grønland, før den nu gældende grundlov trådte i kraft, og ekspropriation krævede derfor ikke lovhjemmel. Regeringen havde imidlertid, således som det udtrykkeligt var fastslået i § 45 i loven af 1925 om Grønlands styrelse, ved sin administration af forholdene i Grønland, herunder i Thule Distrikt, pligt til at overholde de internationale forpligtelser i medfør af konventioner, som Danmark på daværende tidspunkt havde tiltrådt, herunder FN-Pagten. Den danske stat havde således efter de oplysninger om Grønland, som regeringen havde afgivet i henhold til FN-Pagten artikel 73 e, og som dannede grundlag for FN's vurdering af, om Danmark overholdt sine pligter som kolonimagt, forpligtet sig til i forbindelse med indgreb i rettigheder, som efter deres karakter var omfattet af grundlovens § 80, at anvende principperne i denne bestemmelse. Thule Stammen har som følge heraf krav på erstatning for det tab, stammen måtte have lidt ved den skete inddragelse af en væsentlig del af stammens jagt- og fangstterritorium til forsvarsområde og den mulige økonomiske skade, som i øvrigt skyldes inddragelsen.

Dette må også antages at følge af den forvaltningsretlige praksis, myndighederne havde etableret ved i forbindelse med militære anlæg andre steder i Grønland at foretage udbetalinger for mistede fangstmuligheder som følge af virkningerne af forsvarsoverenskomsterne. Disse udbetalinger må - uanset de forskellige betegnelser - anses for at have haft karakter af egentlige erstatninger.

I tilknytning til befolkningsflytningen - der, som det nærmere er fastlagt i det foregående, blev besluttet og gennemført af den danske stat - blev yderligere det område, hvorpå selve bopladsen og kolonien lå, inddraget under forsvarsområdet, ligesom de fraflyttede tørvemuldhuse må anses for overtaget af staten i forbindelse med flytningen. Også det tab, der er en følge heraf, herunder værdien af husene og retten til at benytte og bebygge jorden, hvorpå bopladsen var beliggende, kan herefter ligeledes kræves erstattet efter ekspropriationsretlige principper.

Det er i det foregående fastlagt, at de danske myndigheders beslutning om flytning af befolkningen fra bopladsen i Uummannaq må antages at være truffet også på baggrund af et ønske fra amerikansk side om adgang

til at opstille antiluftskytzbatterier på et areal tæt ved bopladsen. Flytningen må derfor anses for en konsekvens af den fremsatte anmodning, der blev imødekommet i august 1953, således at en forbliven på bopladsens område, som efterfølgende blev inddraget under forsvarsområdet, reelt ikke havde været mulig. Flytningen må derfor også anses som et led i det ekspropriative indgreb. I det omfang der som følge af flytningen er påført Thule Stammen tab, herunder i form af øgede udgifter i forbindelse med fangsten, kan tabet derfor også på dette grundlag kræves erstattet.

Det er i dag forbundet med betydelige vanskeligheder at tilvejebringe oplysninger, som kan give et blot nogenlunde sikkert grundlag for at bedømme basens og flytningens betydning for befolkningens jagt og fangst. De spredte oplysninger herom, som foreligger fra tiden efter flytningen, er ikke entydige og må antages at være præget af subjektive forhold, herunder graden af tilfredshed med tilværelsen på de nye bopladser. Det må herved tillige tages i betragtning, at en nærmere vurdering af basens indflydelse på fangstforholdene må antages først at have kunnet foretages efter forløbet af nogle år. Heller ikke de oplysninger, der er tilvejebragt i forbindelse med syns- og skønserklæringen og afhjemlingen, giver noget entydigt billede af basens og flytningens betydning for jagt- og fangstforholdene. Det må vel lægges til grund, at afstanden til de store fangstfelter for ræve, som i 1953 udgjorde en meget væsentlig del af fangsten, blev længere efter flytningen, ligesom fangstrejserne blev besværliggjort som følge af afspærringen af de traditionelle slæderuter. De økonomiske følger heraf for fangerbefolkningen kan imidlertid ikke bedømmes isoleret, da der på den anden side bl.a. må tages hensyn til fangstmulighederne ved de nye bopladser, herunder forekomsterne af sæl og af narhval, som senere fik central betydning.

Ved fastlæggelsen af det beviskrav, der må stilles til sagsøgerne for at fastslå, om der ved basens etablering og flytningen af befolkningen er påført Thule Stammen et tab, må der tages hensyn til, at erstatningskrav for mistede fangstrettigheder blev rejst over for Grønlandsministeriet allerede i 1960, hvor mulighederne for at fremskaffe mere fyldestgørende oplysninger om fangstforholdene må antages at have været væsentlig bedre. Der må i den forbindelse endvidere lægges vægt på de omstændigheder, som er fremhævet i landshøvdingens skrivelse af 3. december 1960, herunder navnlig udtalelsen om, at der på forhånd synes »formodning for, at Thulebefolkningen i højere grad har lidt tab i forbindelse med opførelsen af denne base, end tilfældet har været ved andre lignende anlæg i Grønland«. Yderligere må der tages hensyn til oplysningerne om de generelt beskedne dokumentationskrav, der efter det oplyste blev stillet i forbindelse med udbetalingerne til bopladser og enkelte fangere, som blev berørt af anlæg i henhold til forsvarsoverenskomsterne. Det må endelig tillægges betydning, at Grønlandsministeriet efter det oplyste ikke - ud over at forelægge sagen for landshøvdingen - selv tog skridt til at søge konsekvenserne af basens anlæg og flytningen af befolkningen nærmere belyst, heller ikke efter modtagelsen af landshøvdingens udtalelse, eller gav Fangerrådet meddelelse om, hvilken dokumentation ministeriet krævede tilvejebragt. Landsretten finder, at der på den anførte baggrund må ske en vis lempelse af kravet til bevis for tabet.

Efter de foreliggende oplysninger, herunder om placeringen og udstrækningen af forsvarsområdet, som i sig selv skaber en formodning for, at basen har medført tab for befolkningen, samt oplysningerne i syns- og skønserklæringen om betydningen af de længere afstande til vigtige fangstfelter, jf. besvarelsen af spørgsmål 24, og de udtalelser, der er fremkommet i forbindelse med Fangerrådets møder i 1950'erne, finder landsretten herefter, at det i tilstrækkelig grad er sandsynliggjort, at både inddragelsen af de centrale fangstområder i midterdistriktet og de længere afstande til væsentlige fangstfelter har påført befolkningen et økonomisk tab.

Tabet kan imidlertid ikke opgøres på grundlag af de faktorer, som sagsøgerne har anvendt til deres beregning af erstatningskravet. Der må således tages hensyn til den almindelige udvikling i fangstmønsteret. Det må i den forbindelse tages i betragtning, at ræve fik en stadig mere begrænset betydning for fangsten i tiden efter flytningen, og at fangsten af især narhval, der forekommer i stort tal ud for de nye bopladser, som nævnt fik stigende og siden dominerende betydning ved afsætningen af mattak. En sådan ændring i fangstmønsteret, som tillige var bestemt af udefrakommende forhold, må antages også at være sket, hvis befolkningen havde kunnet blive boende i Uummannaq. Også de almin-

delige fluktuationer i forekomsten af fangst dyr må tages i betragtning. Endelig følger det af almindelige principper om tabsbegrænsning, at fangerne efter en årrække måtte tilpasse fangsten efter de ændrede forhold. Anlæggelse af bopladsen i Moriussaq og det anførte om afsætningen af mattak må da også antages at være udtryk for en sådan tilpasning. Opgørelsen af tabet må på den baggrund begrænses til perioden frem til midten af 1960'erne, hvor bopladsen i Moriussaq, som ligger i midterdistriktet, blev etableret. Det er herved tillige taget i betragtning, at udbetalingerne i de tilfælde, hvor erstatning blev ydet efter 1941-forsvarsoverenskomsten, ophørte efter en årrække.

Med hensyn til befolkningskoncentrationen i Qaanaaq i tiden efter flytningen bemærkes, at betydningen heraf i form af stigende fangsttryk i området ved Inglefield-fjorden ikke kan tages i betragtning ved

fastsættelsen af tabet. Det fremgår således af sagen, at der allerede i en årrække før flytningen havde været en tilsvarende udvikling i Uummannaq, som man havde søgt at imødegå ved indførelsen i 1948 af reglen om, at ingen måtte flytte til Thule, uden at der samtidig skete en fraflytning. Udviklingen må i overensstemmelse med skønsmændenes redegørelse herom i forbindelse med besvarelsen af spørgsmål 35 antages i overvejende grad at være bestemt af, at Qaanaaq blev etableret som det nye handelsmæssige og administrative centrum i distriktet til afløsning af kolonien i Thule. Det må således antages, at den allerede inden flytningen skete udvikling mod en stigende koncentration af befolkningen i Uummannaq var fortsat, såfremt bopladsen og kolonistedet ikke var blevet flyttet. Den omstændighed, at udviklingen som følge af de nye og mere udbyggede faciliteter i Qaanaaq kan være blevet fremskyndet, kan således ikke indgå i tabsvurderingen.

Erstatningen må herefter opgøres efter et skøn på grundlag af en samlet vurdering af de foreliggende oplysninger, herunder navnlig oplysningerne i syns- og skønserklæringen, om udviklingen i fangsten og jagten i distriktet, og om den betydelige udstrækning og centrale beliggenhed af forsvarsområdet i perioden, indtil det blev indskrænket i 1986, sammenholdt med de beløb, der er blevet udbetalt andre steder i Grønland. Thule Stammen tab som følge af mistede og forringede jagt- og fangstrettigheder ved anlæggelsen af basen og flytningen af befolkningen kan herefter passende fastsættes til et beløb på 500.000 kr.

Efter oplysningerne om erstatningshusenes standard og om opførelsesudgifterne sammenholdt med det, der er oplyst om husene i Uummannaq, herunder de beløb, der blev givet som lån og tilskud til bygning af nye huse, må det lægges til grund, at der ved tildelingen af erstatningshusene er givet befolkningen fuld erstatning for den afståelse af husene i Uummannaq til staten, som må anses for sket i den forbindelse. Den senere nedrivning og afbrænding af husene i Uummannaq kan derfor ikke i sig selv danne grundlag for noget erstatningskrav. Det forhold, at materialevalg og byggemetode i forbindelse med opførelsen af erstatningshusene medførte væsentlig større brændselsudgifter end til opvarmning af tørvemuldshusene, må vel anses for uheldigt. Det må imidlertid lægges til grund, at befolkningen med bistand fra Philip Rosendahl, som var sendt til området som særlig sagkyndig med hensyn til tørvemuldshuse, kunne have valgt sådanne huse i stedet, hvilket også en enkelt af fangerne gjorde. Heller ikke de forøgede brændselsudgifter kan herefter begrunde noget erstatningskrav.

Der er efter flytningen opført en ny kirke i Qaanaaq til befolkningen i distriktet. Den omstændighed, at kirken i Uummannaq, som befolkningen i sin tid havde ydet bidrag til, blev flyttet til Holsteinsborg, indebærer herefter ikke, at Thule Stammen har lidt et økonomisk tab, og der er derfor ikke grundlag for at tilkende stammen erstatning for kirken.

7.5. De individuelle krav angår efter sagsøgernes procedure dels den ideelle, ikke-økonomiske skade (tort), sagsøgerne har lidt som følge

af omstændighederne ved selve flytningen, dels sagsøgernes individuelle tab som følge af de forhold, der ligger til grund for påstand 3.

Som anført i forbindelse med påstand 3 er der ikke grundlag for noget erstatningskrav i forbindelse med afståelsen af husene i Uummannaq. Det må endvidere lægges til grund, at befolkningen fik den proviant og de redskaber samt det udstyr, de havde behov for i forbindelse med flytningen, udleveret vederlagsfrit på handelsstationen. Det kan herefter ikke antages, at de individuelle sagsøgere har lidt et tab, som kan begrunde et krav om erstatning for økonomisk skade ud over den erstatning, som under påstand 3 er fastsat til Thule Stammen.

Det er fastslået foran, at flytningen blev besluttet og gennemført på en måde og under omstændigheder, som indebar et alvorligt indgreb over for befolkningen, som blev flyttet fra bopladsen, og det er nærmere beskrevet, hvori indgrebet bestod. Landsretten finder, at indgrebet under de anførte omstændigheder må anses for en retsstridig krænkelse af befolkningen i Uummannaq.

Da flytningen fandt sted, gjaldt der ingen retsregler i Grønland, som hjemlede godtgørelse for ikke-økonomisk skade. Landsretten finder imidlertid, at der efter karakteren af den skete krænkelse, der er foretaget af staten som kolonimagt over for et isoleret stammefolk, er grundlag for at tilkende befolkningen godtgørelse efter almindelige retsprincipper, som reglen i § 15 i den dagældende ikrafttrædelseslov til straffeloven var et udslag af, og som nu har fundet udtryk i erstatningsansvarslovens § 26 og endvidere i internationale konventioner om menneskerettigheder. Der bør således tilkendes de medlemmer af Thule Stammen, som var omfattet af flytningen i 1953, og som må antages i den forbindelse at være påført en krænkelse, en godtgørelse.

Ved udmålingen af godtgørelsen må der tages hensyn til de tidligere beskrevne omstændigheder ved flytningen. Der må endvidere tages hensyn til, at befolkningen i en lang periode efter flytningen reelt var afskåret fra at opnå en afgørelse af sit krav. Selv om almindelige erstatningsretlige principper tilsiger, at kravene skal udmåles efter det niveau, der var gældende på skadestidspunktet, må de anførte omstændigheder i det foreliggende særlige tilfælde føre til, at der tages et vist hensyn til den udvikling, som i den forløbne periode er sket i det almindelige udmålingsniveau.

Landsretten finder endvidere, at beboernes alder på

flytningstidspunktet må have en vis betydning for krænkelsens individuelle følelighed. Således må den del af befolkningen, som var voksne, antages at have oplevet flytningen som et større og mere ydmygende indgreb end den del, som da var børn. Det må endvidere antages, at mindre børn ikke havde en sådan forståelse af forholdene, at de kan antages at være påført en krænkelse, som kan begrunde tilkendelse af godtgørelse. Der må derfor foretages en differentiering af godtgørelserne på grundlag af forskellen i sagsøgernes alder på flytningstidspunktet. Andre individuelle faktorer kan efter landsrettens opfattelse ikke begrunde en yderligere differentiering. Der foreligger ganske vist oplysninger i sagen, som antyder, at nogle af fangerne ikke oplevede flytningen som noget negativt, men tværtimod som udtryk for en beslutning, som de var tilfredse med. Oplysningerne har imidlertid ikke en sådan karakter, at der er tilstrækkeligt grundlag for at antage, at nogen af de fangere, som var omfattet af flytningen, ikke som følge af måden, den blev gennemført på, var udsat for en krænkelse.

Godtgørelsen til de personer, som var 18 år eller derover, da flytningen fandt sted, kan herefter passende fastsættes til 25.000 kr., og godtgørelsen til de personer, som var 4 år, men endnu ikke 18 år, da flytningen fandt sted, til 15.000 kr., mens der ikke er grundlag for at tilkende personer under 4 år nogen godtgørelse.

7.6. Forældelsesloven af 1908 og Danske Lovs regel om forældelse i 5-14-4 blev sat i kraft i Grønland ved lov nr. 104 af 31. marts 1965. Ifølge overgangsreglen i lovens § 2 indtrådte forældelse for allerede stiftede krav tidligst den 1. juli 1967.

På Fangerrådets møde i 1959 blev det besluttet at henstille til Grønlandsministeriet at yde en årlig erstatning til hjælpekasen for mistede fangstrettigheder. Da ministeriet imidlertid krævede en særlig henvendelse for at behandle spørgsmålet, vedtog Fangerrådet på sit møde i 1960 indholdet af en skrivelse, som inspektør N.O. Elsner i tilslutning til mødet fremsendte til ministeriet. Af skrivelsen fremgår det bl.a., at Fangerrådet havde vedtaget »at forny henstillingen om, at der ydes befolkningen en årlig erstatning for de tabte områder under hensyn til de ringere økonomiske vilkår, som især norddistriktet lider under.«

Inspektør Elsners skrivelse gav anledning til, at Grønlandsministeriet forelagde spørgsmålet for landshøvdingen, der som tidligere nævnt den 3. december 1960 afgav sin udtalelse over for ministeriet. Hvad der herefter yderligere er sket i sagen, der siden er bortkommet, har ikke kunnet oplyses, men det må lægges til grund, at der ikke på noget tidspunkt er meddelt befolkningen i Thule Distrikt en afgørelse i anledning af det rejste krav.

I umiddelbar tilslutning til udgivelsen af bogen »Thule - fangerfolk og militæranlæg« i 1985 rejste Avernasuup Kommunia (nu Qaanaaq Kommunia) »på vegne af Thule samfundets medlemmer og fangere« på ny krav om erstatning »for tab af fangstområder som følge af anlæggelsen af Thule Air Base, befolkningens senere tvangsflytning og de heraf affødte ringvirkninger og driftsomlægninger« over for den danske stat.

Udgivelsen af bogen og genfremsættelsen af erstatningskravet gav anledning til, at der blev afholdt en række møder mellem på den ene side grønlandsminister Tom Høyem og embedsmænd fra Grønlandsministeriet og på den anden side repræsentanter for kommunen samt medlemmer af den arbejdsgruppe, som var blevet nedsat med henblik på at varetage befolkningens erstatningskrav. Grønlandsministeren afviste under møderne, at der var grundlag for noget erstatningskrav. På det første møde, der blev afholdt den 24. juni 1985, blev spørgsmålet om forældelse rejst, og grønlandsministeren tilkendegav i den anledning ifølge referatet, »at en uge fra eller til ikke ville komme til at spille nogen rolle.« Forældelsesspørgsmålet blev efter det oplyste ikke rejst senere under forhandlingerne, der blev afsluttet, uden at der blev opnået nogen løsning, idet kommunen, som det blev meddelt i en skrivelse af 10. februar 1987 til statsminister Poul Schlüter, ikke fandt at kunne betragte grønlandsministerens initiativer, herunder det udarbejdede nipunktsprogram »som en afløsning af befolkningens fremsatte ønske om erstatningskrav.« Kommunen anmodede derfor om, at der blev nedsat en undersøgelsesdomstol »for derved at få en tilbundsående undersøgelse af de nærmere omstændigheder omkring TAB's anlæg-gelse, befolkningens flytning og det rejste erstatningskrav.« Som nævnt foran nedsatte justitsministeren herefter den 4. juni 1987 et undersøgelsesudvalg, hvis kommissorium er gengivet tidligere.

Undersøgelsesudvalgets beretning forelå i december 1994, og retssagen blev herefter anlagt i december 1996.

Det må efter det beskrevne forløb, herunder de forudgående forhandlinger, som grønlandsministeren havde ført med repræsentanter for Avernasuup Kommunia og den nedsatte arbejdsgruppe, have stået klart for de danske myndigheder, at de oplysninger, som måtte blive bragt til veje i forbindelse med undersøgelsesudvalgets arbejde, kunne forventes benyttet til en fornyet fremsættelse af krav mod den danske stat om erstatning eller anden form for økonomisk kompensation til kommunen eller befolkningen. Det er imidlertid ikke på noget tidspunkt, før den foreliggende sag blev anlagt, fra myndighedernes side blevet tilkendegivet, at man i givet fald ville gøre en indsigelse om forældelse gældende. Der foreligger i det skriftlige materiale herom således

alene den foran gengivne udtalelse fra grønlandsministeren på mødet den 24. juni 1985.

Under de omstændigheder, som er fremhævet i det foregående, sagens særlige beskaffenhed taget i betragtning, samt under hensyn til at be-

folkningen i perioden efter flytningen, og også efter at kravet var rejst, reelt stod uden mulighed for at anlægge en retssag mod staten, må den afbrydelse af forældelsen, som skete ved kravets fremsættelse i 1960, anses for at have bevaret sin virkning i relation til både forældelsesloven af 1908 og Danske Lov 5-14-4, ikke alene i perioden frem til 1985, men også frem til undersøgelsesudvalgets beretning forelå. Da sagen blev anlagt inden rimelig tid herefter, er kravene derfor ikke forældede.

Under hensyn til de omstændigheder, som er anført i forbindelse med spørgsmålet om forældelse, er der heller ikke grundlag for at anse kravene for bortfaldet som følge af retsfortabende passivitet.

Som følge af det anførte skal sagsøgte til Hingitaa 53 som mandatar for Thule Stammen betale 500.000 kr. med renter som anført nedenfor.

Sagsøgte skal endvidere til hver af sagsøgerne nr. 2, 4, 5, 8, 9, 12, 17, 21, 22, 24, 27, 28, 34, 38, 39, 43, 46, 48, 50, 52, 53, 56, 57, 58, 59, 61, 65, 66, 67, 68, 76 og 84 betale 25.000 kr. og til hver af sagsøgerne nr. 13, 15, 16, 18, 19, 26, 29, 30, 32, 35, 36, 37, 40, 41, 44, 45, 54, 62, 63, 64, 69, 70, 71, 72, 73, 77, 78, 81, 83, 85 og 88 betale 15.000 kr., alt med renter som anført nedenfor.

I øvrigt frifindes sagsøgte.

Ingen af parterne skal betale sagsomkostninger til den anden part eller til statskassen.

- - -

Højesterets dom.

I tidligere instans er afsagt dom af Østre Landsrets 3. afdeling den 20. august 1999.

I pådømmelsen har deltaget syv dommere: Hermann, Wendler Peder-sen, Torben Melchior, Peter Blok, Niels Grubbe, Marianne Højgaard Pedersen og Jon Stokholm.

Dommen er anket af Thule Stammen og af følgende 422 af de 598 medlemmer af Thule Stammen, der var individuelle sagsøgere for landsretten: nr. 2, 4-5, 7-13, 15-23, 25-41, 43-48, 50-65, 68-78, 80-88, 90-93, 96-97, 99, 101-103, 111, 119-126, 129, 135-136, 138-139, 141-148, 152-153, 156-157, 159, 161-162, 169, 171-173, 180-181, 183-188, 190-195, 197-203, 207-209, 211-213, 215-216, 220-224, 228-243, 245, 247-249, 251, 253-254, 258-260, 262-264, 266-271, 274-277, 279-282, 288-293, 295-301, 305-306, 308-309, 311-315, 317-318, 328-335, 337, 339-341, 343, 350-370, 376-384, 391, 393, 395, 409, 411-417, 421, 423-426, 432-455, 457, 459-467, 469, 471-475, 477-478, 480, 482-494, 496-503, 506-511, 513, 515-523, 525-529, 533, 535-556, 558-559, 563, 566-571, 575, 578, 581, 585, 587, 590-599, 601 og 604-611. - - -

Thule Stammen og de individuelle appellanter har gentaget deres påstande 1 og 2.

Thule Stammen har forhøjet sit krav om erstatning (påstand 3) fra 25.000.000 kr. til 235.114.290 kr. Heraf påstås 25.000.000 kr. forrentet på samme måde som for landsretten, og forhøjelsen på 210.114.290 kr. påstås forrentet med procesrente fra den 15. august 2002. Thule Stammen har subsidiært påstået sig tilkendt en erstatning på 136.200.000 kr. med rente som anført og mere subsidiært et mindre beløb.

77 af de individuelle appellanter, der var omfattet af flytningen i 1953 (nr. 2, 4-5, 7-13, 15-41, 43-48, 50-65, 68-78, 81 og 83-88) eller boet efter hver af disse, har gentaget deres krav om betaling af 250.000 kr. til hver af dem (påstand 4).

Over for påstandene 1 og 2 har Statsministeriet gentaget sin påstand om afvisning og subsidiært påstået stadfæstelse.

Over for Thule Stammens erstatningskrav (påstand 3) har Statsmini-steriet for Højesteret påstået afvisning og subsidiært stadfæstelse.

Over for de individuelle krav fra de 77 appellanter (påstand 4) har Statsministeriet påstået stadfæstelse.

Over for Statsministeriets afvisningspåstande har appellerne nedlagt påstand om, at Højesteret skal realitetsbehandle påstandene 1, 2 og 3.

De erstatnings- og godtgørelsesbeløb, der blev tilkendt ved landsrettens dom, er alle betalt. Statsministeriet har erklæret, at erstatningsbeløbet på 500.000 kr. ikke vil blive krævet betalt tilbage, selv om Statsministeriet får medhold i sine afvisningspåstande.

Thule Stammen har opgjort sit erstatningskrav på 235.114.290 kr. ud fra følgende beregning: Statskassen udbetalte erstatning i forbindelse med anlæg af vejstationen i Thule i 1946 med et årligt beløb på 200 kr. Ifølge appellerne var basens areal 2.743 km², eller 26.183,81 gange større end vejstationens areal, der ifølge appellerne var på 0,105 km². Det årlige erstatningsbeløb i datidens priser udgør herefter 200 kr. ganget med 26.183,81 eller 5.224.762 kr. I de 45 år, der er forløbet fra anlæggelsen af Thule-basen i 1951 til sagsanlægget i 1996, er der således tale om et beløb på 235.114.290 kr.

Thule Stammens subsidiære påstand på 136.200.000 kr. er opgjort som anført i slutningen af afsnit 1 og afsnit 5.4.5.1 i landsrettens dom.

Appellerne har vedrørende påstandene 1 og 2 gjort gældende, at aftalememorandum fra februar 2003 mellem den danske regering, herunder Grønlands Landsstyre, og USA's regering vedrørende Dundasområdet er ulovligt i forhold til dem, fordi det i artikel 4, stk. 3, bestemmes, at dansk/grønlandske myndigheder skal

sikre, at personer, der ikke har fast bopæl i Qaanaaq Kommune, hverken får tilladelse til at opholde sig permanent i Dundas eller får adgang til forsvarsområdet uden tilladelse. De har i den forbindelse henvist til ILO-konventionens artikel 16, stk. 3.

Statsministeriet har - navnlig til støtte for sine afvisningspåstande - anført, at Thule Stammen efter sin egen definition er afgrænset på en sådan måde, at personer, der er flyttet til Thule-distriktet efter 1921, ikke er en del af stammen, og at stammen omfatter medlemmer, der hverken er født i eller bosiddende i Grønland.

Statsministeriet har til støtte for påstanden om afvisning over for Thule Stammens erstatningskrav (påstand 3) yderligere gjort gældende, at Thule Stammen ikke kan indtale det kollektive erstatningskrav, da Thule Stammen som procespart for Højesteret ikke længere er en repræsentativ talsmand. Ministeriet har ikke bestridt, at de 422 personer opfatter sig som tilhørende Thule Stammen.

Statsministeriet har for Højesteret vedstået fælleserklæringen afgivet den 2. september 1999 af statsminister Poul Nyrup Rasmussen og formanden for Grønlands Landsstyre Jonatan Motzfeldt, hvorved den danske regering anerkendte, at flytningen blev besluttet og gennemført på en måde og under omstændigheder, som indebar et alvorligt indgreb og en retsstridig handling over for befolkningen.

Statsministeriet har ikke for Højesteret gjort gældende, at Thule Stammen og dens medlemmer har mistet deres krav ved forældelse eller passivitet.

Til brug for Højesteret er der tilvejebragt yderligere oplysninger og afgivet nye forklaringer.

Hjemmestyreloven (nr. 577 af 29. november 1978) indeholder følgende bestemmelser:

»§ 1. Grønland udgør et særligt folkesamfund inden for det danske rige. Det grønlandske hjemmestyre varetager inden for rigsenhedens rammer grønlandske anliggender efter reglerne i denne lov.

Stk. 2. Det grønlandske hjemmestyre består af en i Grønland valgt repræsentation, der benævnes landstinget, og en forvaltning, der ledes af et landsstyre.

...

§ 8. Den fastboende befolkning i Grønland har grundlæggende rettigheder til Grønlands naturgivne ressourcer.

...

§ 9. Det grønlandske sprog er hovedsproget. Der skal undervises grundigt i det danske sprog.

...

§ 11. Rigsmyndighederne har afgørelsen i spørgsmål, der angår rigets forhold til udlandet.

Ved fremsættelsen i Folketinget af forslag til rigsdagsbeslutning i anledning af indgåelsen af Forsvarsoverenskomsten af 1951 med USA udtalte udenrigsminister Ole Bjørn Kraft bl.a. (Folketingets Forhandlinger 1950-51, sp. 3671):

»Der er foreløbig kun tale om at oprette ganske få fælles forsvarsområder, og de skal indtil videre være under amerikansk ledelse. Der er dog i overenskomsten åbnet mulighed for at disse områder senere vil kunne overgå til Danmark eller til fælles forsvarsområder under dansk ledelse, hvis forholdene skulle gøre en sådan overførsel hensigtsmæssig.

Jeg vil gerne i denne forbindelse straks præcisere, at det selvsagt er umuligt for mig at redegøre for detaljer i forbindelse med etableringen af de fælles forsvarsområder.

Det høje ting vil forstå, at det ville være stridende mod de vedtagne bestemmelser om sikring af Atlantmagternes militære oplysninger, om jeg fra denne talerstol i enkeltheder redegjorde for de foranstaltninger, som skal træffes.

Om anvendelsen af en erstatning til Thule Stammen fremgår af advokat Harlangs processkrift af 26. februar 1999 til landsretten:

»Det kollektive erstatningskrav indtales under nærværende sag af Hingitaaq 53 som mandatar for Thule Stammen. Med henblik på forvaltningen af dette beløb kan det oplyses, at foreningen den 1. februar 1999 har underskrevet fundats for en fond med navnet »Tukumeq«, hvor der i § 3 er fastsat følgende bestemmelse:

Formål:

§ 3.

Fondens formål er almennyttigt og består af at støtte Inughuit-samfundet indenfor følgende områder:

1. Børneinstitutioner.
2. Uddannelse til børn, unge og voksne.
3. Erhvervsudvikling, først og fremmest retablering af jagt- og fangstmuligheder og sikring af fangererhvervets overlevelsesmuligheder.

4. Eldreforsorg.

Den 20. august 1999 - samme dag, som landsrettens dom blev afsagt - afgav statsminister Poul Nyrup Rasmussen følgende udtalelse:

»Vi har nu fået en afgørelse om begivenheder, der foregik for snart 50 år siden. Landsretten har fastslået, at flytningen af Thulebefolkningen i 1953 skete på en måde, der var retsstridig.

Vi tager Landsrettens afgørelse til efterretning. Det er godt, der nu er skabt klarhed over det historiske forløb, som har berørt mange menneskers liv i Thule fra den tid. Regeringen vil ikke tage initiativ til at bringe sagen for Højesteret. Sagen har nu kørt længe nok.

Den 2. september 1999 afgav statsministeren og formanden for Grønlands Landsstyre Jonatan Motzfeldt følgende »Fælleserklæring. Et Rigsfællesskab i gensidig respekt«:

»Vort Rigsfællesskab har fra begyndelsen bygget på ligeværd, gensidig respekt og samhørighed.

Danmark og Grønland har en fælles historie, som vi må vedstå - også når historien er ubehagelig, og når den viser, at menneskers selvværd er blevet krænk.

Landsretten har den 20. august 1999 afsagt dom i sagen om Thulebefolkningens flytning i 1953. Landsretten fastslår, at danske myndigheder dengang handlede retsstridigt. Flytningen blev besluttet og gennemført på en måde og under omstændigheder, som indebar et alvorligt indgreb over for befolkningen.

Vi kan ikke ændre de historiske begivenheder, men vi må vedstå og respektere dem. For med dommen er der sat en grænse for statsmagtens indgreb over for en befolkning.

Ingen kan i dag gøres ansvarlig for tidligere generationers handlinger for snart 50 år siden. Men i Rigsfællesskabets ånd og med respekt for Grønland og Thules befolkning, vil regeringen på den danske stats vegne overbringe en undskyldning - utoqqatserpugut - til Inughuit. Thules befolkning og til hele Grønland for den måde, hvorpå beslutningen om flytningen blev truffet og gennemført i 1953.

Vi ønsker at fortsætte og styrke vort samarbejde og samhørigheden mellem Danmark og Grønland. Det dansk-grønlandske samarbejde i Rigsfællesskabet skal også i fremtiden bygge på gensidig respekt.

Ved Grundlovens ændring i 1953 blev borgerne i Grønland ligestillet med danske borgere. Med hjemmestyrets indførelse i 1979 fik Grønland sit eget parlament, som indebærer, at beslutningerne træffes tættere på borgerne i det grønlandske demokrati. En gentagelse af begivenhederne i 1953 er derfor udelukket.

Vi anerkender de opnåede resultater gennem vort samarbejde og vor samhørighed i årene, der er forløbet siden begivenhederne i 1953. Vort Rigsfællesskab har gennemlevet en meget positiv, menneskelig, social og økonomisk udvikling til gavn for befolkningerne både i Grønland og i Danmark.

Den danske regering vil styrke Grønlands deltagelse i de udenrigs- og sikkerhedspolitiske forhold, som særligt vedrører Grønlands interesser. Dialogen herom er igangsat. bl.a. på grundlag af »Anorak«-udvalgets rapport.

Repræsentanter for Grønlands Landsstyre vil som et led i udbygningen af samarbejdet blive inddraget i forhandlingsprocessen, når der indgås nye aftaler mellem den danske regering og fremmede stater, som særligt vedrører Grønlands interesser.

Den 17. november 1999 indgav den grønlandske fagforening Sulinermik Inuussutissarsiuat Kattuffiat (SIK) en klage til ILO med påstand om, at Danmark ikke havde truffet tilfredsstillende foranstaltninger med henblik på efterlevelse af ILO-konventionen. Klagen var foranlediget af flytningen af bopladsen Uummannaq i 1953. I en rapport, der blev afgivet af den komite, der blev nedsat til at behandle klagen, hedder det bl.a.:

»33. Komiteen noterer sig, at sagens parter ikke bestrider, at de Inuit, der boede i Uummannaq på tidspunktet for flytningen, er af samme oprindelse om eskimoerne i andre områder af Grønland, at de taler samme sprog (grønlandsk), dyrker samme traditionelle former for jagt, fangst og fiskeri som andre indbyggere i Grønland og identificerer sig selv som grønlændere (*Kalaallit*). Komiteen noterer sig, at beboerne i Uummannaq før 1953 til tider var isoleret fra andre bosættelser i Grønland på grund af den fjerne beliggenhed. Men med udviklingen af moderne kommunikationsmidler og transportteknologi er Thule-distriktet ikke længere afskåret fra andre bosættelser i Grønland. Komiteen noterer sig, at disse personer deler de samme sociale, økonomiske, kulturelle og politiske vilkår som øvrige beboere i Grønland (jf. artikel 1, stk. 1 i konventionen), vilkår, som ikke adskiller personer i Uummannaq-samfundet fra andre grønlændere, men som adskiller grønlændere som gruppe fra indbyggerne i Danmark eller Færøerne. Selvom selvidentifikation er et grundlæggende kriterium til definition af de grupper, som konventionen finder anvendelse på, så relaterer konventionens artikel 1, stk. 2 sig især til selv-identifikation som oprindelig eller stamme, og ikke nødvendigvis til en følelse af, at de berørte er et »folk«, der er forskellig fra andre medlemmer af den oprindelige befolkning eller stammefolk i landet, der samlet kan udgøre et folk. Komiteen finder, at der ikke er grundlag for at betragte indbyggerne i Uummannaq-samfundet som værende et »folk« adskilt fra og forskellig fra andre grønlændere. Dette forekommer imidlertid ikke nødvendigvis relevant for afgørelsen af denne klage, idet der ikke er noget i konventionen,

der indikere, at kun særskilte folk kan fremsætte krav om landområder, særlig indbyrdes mellem forskellige oprindelige folk eller stammefolk.

34. Med hensyn til de verserende krav om erstatning for tab af jagt- og fangstrettigheder og andre tab, som indbyggerne i Uummannaq-samfundet har lidt som følge af flytningen i 1953, påpeger komiteen, at ILO ikke kan afgøre individuelle tvister om landområder i henhold til konventionen, herunder spørgsmål om erstatningens størrelse. Komiteen finder, at dens væsentlige opgave i sådanne sager ikke er at udgøre et alternativt værneting for parter, der er utilfredse med afgørelsen af et krav om erstatning ved de nationale domstole, men snarere at sikre, at de relevante procedurer for afgørelse af tvister om krav på landområder har fundet anvendelse, og at der har været taget hensyn til principperne i konventionen i forbindelse med behandlingen af spørgsmål, der vedrører oprindelige folk og stammefolk.

35. Artikel 14, stk. 2 i konventionen fastslår følgende »Regeringerne skal tage de skridt, der er nødvendige, med henblik på at identificere de landområder, som de

pågældende folk traditionelt besidder, og garantere en effektiv beskyttelse af deres ejendomsret og besiddelsesrettigheder.«

36. Komiteen påpeger, at artikel 14, stk. 2, som klageren baserer sine påstande på, må fortolkes i lyset af den generelle politik, der fastsættes i konventionens artikel 2, stk. 1, der pålægger regeringerne, i samarbejde med de berørte folk, at iværksætte »en koordineret og systematisk indsats med henblik på at beskytte disse folks rettigheder og at garantere respekten for deres integritet.«

37. Komiteen finder, at det landområde, der traditionelt bebos af Inuitbefolkningen er identificeret og består af hele det grønlandske territorium. § 8, stk. 1 i loven om Grønlands Hjemmestyre af 1978 fastslår, »at den fastboende befolkning i Grønland har grundlæggende rettigheder til Grønlands naturgivne ressourcer«. Idet komiteen noterer sig, at grønlændere har en kollektiv ret til brugen af det grønlandske territorium og fortsat har adgang til landområderne for deres underhold og traditionelle jagt og fiskerettigheder, finder den, at situationen i Grønland ikke er i modstrid med de principper, der er fastsat i konventionens artikel 14.

38. Komiteen bemærker, at artikel 14, stk. 3 pålægger regeringer at iværksætte passende procedurer inden for de nationale retssystemer med henblik på at afgøre oprindelige folks og stammefolks krav på landområder. Komiteen bemærker, at der findes procedurer for afgørelse af tvister om landområder, at de berørte folk faktisk har gjort brug af disse procedurer og at kravene på landområder er blevet og fortsat er genstand for grundig behandling af de kompetente nationale myndigheder. Komiteen konkluderer derfor, at den danske regering i denne forbindelse har overholdt artikel 14, stk. 3.

39. Komiteen er bevidst om de vanskeligheder, der følger i forbindelse med afgørelse af modstridende krav på landområder, særlig når der er forskellige og modsatrettede synspunkter med hensyn til det forhold, som de forskellige samfund har til områderne, deres kulturelle og åndelige tilknytning de områder, som de traditionelt har besiddet, samt den virksomhed, de traditionelt har udøvet i områderne, så som jagt, fangst og fiskeri. Komiteen er bevidst om, at de tidligere beboere i Uummannaq-samfundet blev tvangsforflyttet i 1953 under vanskelige forhold, med ringe eller ingen forudgående konsultation, og at de ikke har været i stand til at vende tilbage til deres beboelse.

40. Komiteen noterer sig imidlertid også, at de tidligere beboere i Uummannaq-samfundet er blevet tilkendt erstatning for tab af jagt- og fangstrettigheder samt for tab som følge af flytningen. Det noterer sig endvidere, at de berørte personer og deres børn nu, næsten 50 år senere, har bosat sig i andre områder af Grønland eller i Danmark. Under hensyntagen til de særlige forhold i denne sag finder komiteen, at et krav om afgrænsning af landområder i Grønland til fordel for en særlig gruppe af grønlændere ville være i modstrid med det etablerede system

vedrørende kollektive rettigheder til landområder, der er baseret på grønlandske traditioner og som opretholdes af Grønlands Hjemmestyre. Denne konklusion bør ses i lyset af konventionens artikel 17, stk. 1, der fastslår, at »Procedurer, som er etableret af disse folk for overdragelse af rettigheder til landområder mellem medlemmerne af disse folk, skal respekteres« idet det bemærkes, at der traditionelt ikke anerkendes individuelle rettigheder til landområder blandt grønlandere.

41. Komiteen henviser endvidere til artikel 16, stk. 3 og stk. 4 i konventionen, der direkte berører konsekvenserne af flytning af oprindelige folk og stammefolk. Disse bestemmelser lyder:

»Artikel 16

...

3. Når det er muligt, skal disse folk have ret til at vende tilbage til deres traditionelle landområder, så snart grunden til flytningen ikke længere eksisterer.

4. Når en sådan tilbagevendende ikke er mulig, som fastsat ved aftale eller - såfremt en sådan aftale ikke findes - gennem passende procedurer, skal disse folk, i alle tilfælde hvor dette er muligt, gives landområder af en kvalitet og juridisk status, der mindst svarer til de tidligere landområders, og som er egnede til at dække deres nuværende behov og fremtidige udvikling. Såfremt de berørte folk udtrykker præference for erstatning i penge eller naturalier, skal de have ret til en sådan erstatning med de fornødne garantier.«

42. Komiteen finder, at de foranstaltninger, der er truffet af regeringen, ikke er i uoverensstemmelse med artikel 16, stk. 3 og stk. 4.

43. Generelt konkluderer komiteen, at de foranstaltninger, som regeringen har truffet i denne henseende siden 1997, er i overensstemmelse med konventionen. Idet den henviser til den ånd om konsultation og medbestemmelse, der er en hjørnesten i dette instrument, opfordrer komiteen regeringen og de grupper, der er mest direkte berørte, til at fortsætte de fælles bestræbelser med henblik på at finde løsninger.«

ILO's styrelsesråd godkendte i marts 2001 komiteens rapport og afsluttede dermed behandlingen af SIK's klage.

Den 20. februar 2003 undertegnede den danske regering, herunder Grønlands Landsstyre, og USA's regering et aftalememorandum vedrørende udskillelsen af Dundas fra forsvarsområdet ved Thule. Aftalen, der fremgår af bekendtgørelse nr. 23 af 21. august 2003, indeholder bl.a. følgende:

»Artikel I

1. Dette aftalememorandum regulerer samarbejde

mellem Kongeriget Danmarks regering (inklusive Grønlands landsstyre) og Amerikas Forenede Staters regering, som der er opnået enighed om i forbindelse med noteudveksling samme dag mellem den danske og amerikanske regering vedrørende udskillelsen af Dundas fra forsvarsområdet ved Thule.

2. Med henvisning også til overenskomst mellem deltagerne i Den Nordatlantiske Traktat vedrørende status for deres styrker er nærværende aftalememorandum et led i gennemførelsen af overenskomsten mellem Danmark og De Forenede Stater om forsvaret af Grønland af 27. april 1951 (herefter benævnt 1951-aftalen) og aftaler i forbindelse hermed.

...

Artikel III

1. Med mindre andet måtte være aftalt i det Permanente Udvalg, må der ikke ske bosættelse af personer eller opføres permanente bygninger i Dundas i tre år fra datoen for noteudvekslingen vedrørende udskillelsen af Dundas fra forsvarsområdet ved Thule. Dette udelukker ikke istandsættelser, som ikke ændrer den oprindelige størrelse og grundlæggende karakter af eksisterende bygninger. For en yderligere periode på tre år vil de amerikanske myndigheder blive konsulteret senest 6 måneder forud for ethvert initiativ, der måtte tages, som ville ændre

den oprindelige størrelse og grundlæggende karakter af eksisterende bygninger.

Artikel IV

...

3. Dansk/grønlandske myndigheder skal sikre, at personer, der ikke har fast bopæl i Qaanaaq kommune, ikke får tilladelse til at opholde sig permanent i Dundas, og at sådanne personer ikke får adgang til forsvarsområdet ved Thule fra Dundas uden tilladelse fra kompetente amerikanske myndigheder på Thule-basen.

...«

Sagsakterne vedrørende behandlingen i Ministeriet for Grønland af det erstatningskrav, der blev rejst af Fangerrådet i 1959, er nu kommet til veje.

Af en officiel statistik vedrørende befolkningen i Qaanaaq pr. 1. januar 2000 fremgår, at 864 personer er bosiddende i Qaanaaq kommune. Heraf er 179 født andetsteds. Endvidere bor 319 personer, der er født i Qaanaaq, i en anden kommune i Grønland eller i Danmark.

Professor Robert Petersen har i en artikel »On ethnic identity in Greenland«, Etudes/Inuit/ Studies, 2001, vol. 25 (1-2), side 319 ff, anført bl.a.:

»Because I think that group or regional identity still exists in different local and regional communities, I think it is important to put clear questions to people, when we ask them about their feelings of identity. One colleague claimed several years ago that the Inughuit thought of themselves more as Inughuit than as Greenland Inuit. I am not convinced of this claim, however, because both Polar Inuit and East Greenlanders are part of the Greenland community and utilize (and benefit from) this membership. But they are also quick to stress the dialectal and other differences between the West Greenlanders and themselves. I am not quite sure that this is so different from the Upernavik people, or speakers of the Cape Farewell dialect.

...

One of the elements that united Greenland Inuit, at least in terms of creating a common Greenlandic self-image, is the mission. The Greenland administration in Copenhagen originally allowed only the Lutheran and Moravian missions to work in Greenland, and from 1900 to 1953, this right was extended only to the Lutheran mission. This resulted in, among other things, a common identity based on membership in the Lutheran Church, a claim substantiated by Greenland Inuit elders who, in speaking about their identity, always mention that Christianity is one of the common traits.

...

The political reform of 1908 established two provincial councils, one in the northern part of West Greenland and the other in the southern part. At some point around 1950, the two councils merged into one, forming the *National Council*. This merging contributed to other initiatives within education and information...

Another trend that contributed to the formation of a national identity were the different associations, including sport associations, cultural associations and trade unions (or their equivalents in Greenland), that established umbrella organizations. These organizations had to work together in order to gain support from the Greenland Information Service, established in 1957. Another important development was *Aasivik*, a series of meetings organized by several youth groups that combined cultural events and political debate. They were attended by Inuit from all over Greenland.

Improvement of the infrastructure also made it easier to gather people together than was possible previously. The introduction of the telephone enabled individuals separated by hundreds if not thousands of miles to speak to each other. These changes also made it possible to establish political parties based on common political goals, rather than local interests, and in this way, the movement towards the establishment of a Greenland Home Rule government gained momentum.

...

The Greenlandic policy advocating Home Rule (*i.e.* the creation of a separate nation-state) was based on the idea that not only were Denmark and Greenland separated by a vast geographical distance, but that they were separated by ethnic and cultural differences as well, manifested clearly in Greenland's use of a distinct

language and by the fact that Greenland possessed a different occupational structure than Denmark. But Greenlanders were also by definition Danish citizens. This situation was probably appreciated by the founders of Home Rule, as the Home Rule Commission included both Danes and Greenlandic Inuit. The Act creating Greenland Home Rule was, therefore, based on democratic principles valid for all citizens in Greenland (Loven om Hjemmestyret 1979). This meant that Danes who lived in Greenland were therefore citizens of Greenland and entitled to the same cultural and political rights as Greenland Inuit.

But many Greenland Inuit consider their ethnic identity to be similar today to what it was in the colonial period - the period before the introduction of Home Rule (*cf.* Lidegaard 2000: 21 ff.). Most academics, administrators, health services professionals and professionals in other trades are still ethnic Danes. They normally do not speak Inuttut, even if many understand it. They have good salaries. Many of the private firms are owned by immigrant Danes. Many Greenlandic Inuit have a low level of formal education and low paying jobs. This asymmetry between Danes and Greenlandic Inuit has led them to be treated as two separate ethnic / social units, a theme that inspired the political debates of the 1960s.

Robert Petersen har forklaret bl.a., at han har en baggrund som eskimolog. Han var professor ved Københavns Universitet i perioden 1975-1983. Han tiltrådte som rektor med henblik på opbygningen af universitetet i Nuuk i 1983 og forlod stillingen, da han blev pensioneret i 1995. Han er af grønlandsk oprindelse og stammer fra Sukkertoppen.

Faget eskimologi omfattede oprindelig eskimoisk-/inuitsprog og kultur. Inuitter findes - foruden i Grønland - i det nordlige Canada og i Alaska samt i det nordlige Sibirien, hvor de bor på halvøen Chukotka. De folk, der bor i disse områder, kalder sig alle for inuitter. Betegnelsen eskimo omfatter den samme befolkningsgruppe.

I det nordlige Grønland bor der mennesker nordvest for 75. breddegrad. Fra 1921 til i dag har der mod syd været beboelse i Savigsivik. Der var ingen fast bebyggelse i Kap York, men dette område blev indimellem brugt til fangst. Mod nord var den nordligste beboelse i Siorapaluk, lige nord fra Qaanaaq. I luftlinje drejer det sig om et område på ca. 150 km. Syd for Kap York boede i 1921 en lille gruppe, som forlod stedet i 1926. Siden har der ingen beboelse været syd for Kap York før ved Upernavik i Vestgrønland, der i fugleflugtslinje ligger ca. 300 km mod syd. Øst for området ligger indlandsisen, og der har ikke været nogen beboelse længere mod nord efter Knud Rasmussens tid.

Befolkningen i det omtalte område betegner sig selv som inughuit. Dette er en gruppering under inuit - grupperingen afgøres især af tilhængersproget. Tilhængersprog betyder, at et ord består af en ordstamme samt et tilhæng, der udgør endelserne i ordene. Endelserne i inughuit-tilhængen er forskellige fra dem, der anvendes i almindelig inuit.

Et andet kriterium for grupperingen er fangstkultur og moral og mundtlig tradition, men den sproglige tilknytning er dog den primære.

Befolkningens egen betegnelse - altså inughuit - var »på vej op«, da han forlod Grønland i 1995, hvor den var begyndt at blive anvendt også af andre grønlandere, ligesom den i dag bruges af danske fagfolk. Han ved ikke præcis, hvordan udviklingen omkring anvendelsen af betegnelsen inughuit har været, efter han forlod Grønland.

Befolkningen adskiller sig på forskellige måder fra den øvrige grønlandske befolkning. Dette var allerede tilfældet på Knud Rasmussens tid. Befolkningens sprog adskiller sig fra vestgrønlandsk især

grammatisk, men også fonetisk. Også med hensyn til ord og udtryk er der ord, som hverken bruges andre steder i Grønland eller af inuitterne i Canada.

Befolkningsgruppen var uopdaget indtil 1818. Videnskabelig forskning vedrørende befolkningens baggrund før dette tidspunkt antager, at befolkningen stammer fra Victoria Island, der er en ø i det nordlige Canada øst for Mackenziedeltaet. Her findes huse, der svarer til dem, der blev bygget i Thule. Det antages af Knud Rasmussen vedrørende tiden efter 1818, at der var en voldsom epidemi i området, hvor mange - især gamle - døde. Herved uddøde den mundtlige overlevering om, hvor man kom fra. I 1860 var der formentlig omkring 100 personer tilbage.

I 1860'erne kom en lille gruppe - formentlig på omkring 20 mennesker fra det nordlige Baffin Island - til området. De vandrede hele vejen nordpå til Thule. Flere ekspeditionsfolk mødte dem undervejs. Det er den befolkning, der sammen med den resterende »gamle befolkning« var grundstammen, der blev fundet af Knud Rasmussen. Ifølge Knud Rasmussen holdt folkene fra Canada fast i deres fangstkultur. De nytillkomne børn overtog den oprindelige befolknings sprog. Den sproglige forskel eller afstand til det sprog, der tales i Vestgrønland, er som forskellen mellem vestjysk og skånsk.

Den musik, der udøves i Thule, er forskellig fra den musik, der udøves i Vestgrønland og i Østgrønland. Melodierne fra Thule er præget dels af den oprindelige befolknings rod i kobbereskimoerne fra Victoria Island, dels med den melodiform, som udøves på Baffin Island, hvor de tilflyttende canadiske inuitter kom fra i 1860'erne. De to forskellige melodiformer eller musikmetoder udøves parallelt af Thule Stammen.

Også erhvervskulturen hos inughuit adskiller sig fra

den vestgrønlandske. Man anvendte indtil den store epidemi kajakfangst, og dette var en fangstkultur, som stammede fra den oprindelige befolkning.

Udviklingen af samfærdselsmidler og radio og tv's betydning for den sproglige udvikling i Thule-området findes der ingen videnskabelig forskning i. Der er ingen tvivl om, at det har haft betydning, at der kom skolegang, men herudover er sproget stærkt præget af de gamle fonetiske og grammatiske forhold.

På Grønland findes der kun ét skriftsprog, vestgrønlandsk. Der er dog i Østgrønland en stærk interesse for også at få et egentligt østgrønlandsk skriftsprog.

Langs vestkysten tales der fire forskellige underdialekter, der kan henføres til Upernavik, Diskobugten, Centralvestgrønland og Sydgrønland. For så vidt angår Diskobugten, Centralvestgrønland og Sydgrønland er den dialektiske forskel beskeden og relaterer sig til forskellig udtale af enkelte bogstaver. Dialekten i Upernavik adskiller sig lidt mere fra de øvrige dialekter.

Kaj Søby har forklaret bl.a., at han har været kredsdommer i Qaanaaq siden 1994 og forinden da fungerede som domsmand i flere år. Sædvaner indgår i et vist omfang i det retsgrundlag, der anvendes ved pådømmelsen specielt i civile sager og skiftesager. Det gælder således inden for fangst og fangstdeling, hundehold, erstatning, ægteskab, skilsmisse, pleje- og adoptionsforhold og arvesager. Han er ikke bekendt med, om disse sædvaner adskiller sig fra sædvaner, der benyttes i det øvrige Grønland. Kredsretten har i hans tid indkaldt gamle fangere til at forklare om fangstret og fangstdeling. Sædvanerne søges optaget i kommunale vedtægter, men det vanskeliggøres mere og mere af central og international lovgivning.

Avva Mathiassen har forklaret bl.a., at han indtil september 2003 var kommunaldirektør i Qaanaaq. Kommunen følger en hel del regler, som er specielle for Qaanaaq, og som har været gældende mange år tilbage i tiden. F.eks. er der kun i Qaanaaq krav om, at nar- og hvidhvaler skal nedlægges fra kajak med harpun. Fjordene må ikke besejles med mo-

toriserede både i perioder, hvor narhvalerne yngler, eller hvor de primært indtager deres føde. Han er ikke helt klar over, hvad kilden til disse reguleringer er, men de har været gældende i al den tid. Qaanaaq har eksisteret. I Qaanaaq har man fastholdt bestemmelser om f.eks. færdsel på isen, der er mere restriktive end i andre kommuner i Grønland.

Axel Lund Olsen, der er ledende skoleinspektør i Qaanaaq, har forklaret bl.a., at der i 2003 er 186 børn på skolen i Qaanaaq og 39 børn fordelt på 4 bygdeskoler. Børnene taler Thule-sproget indbyrdes, med deres forældre og med deres grønlandske lærere. Børnenes sprog er påvirket af, om de selv er født i kommunen, men det er ikke påvirket af, om forældrene og disses forfædre har boet i Qaanaaq i flere generationer. Der findes ikke et skriftsprog i Thule-området, herunder i Qaanaaq. Skolen giver ikke eleverne mulighed for at lære at læse og skrive på deres eget lokale sprog. Han mener, at forskellen mellem Thule-sproget og vestgrønlandsk er som forskellen mellem dansk og svensk. Thule-sproget anvendes også i officiel mundtlig kommunikation.

Som bilag til dommen er vedhæftet to fremlagte kort. Det ene viser Thule-distriktet og det andet Thule-basens udstrækning i 1951.

Højesterets bemærkninger.

ILO-konventionen

Over for Statsministeriets afvisningspåstande og til støtte for sine egne påstande har Thule Stammen som et hovedanbringende henvist til bestemmelserne i Den Internationale Arbejdsorganisations konvention nr. 169 af 28. juni 1989 om oprindelige folk og stammefolk i selvstændige stater (ILO-konventionen), særligt artiklerne 1, 12, 14 og 16. Thule Stammen har herved gjort gældende, at stammen i medfør af artikel 1, stk. 1, litra b, må anses for et særskilt oprindeligt folk adskilt fra den øvrige grønlandske befolkning.

Konventionen er trådt i kraft for Danmark den 22. februar 1997. Det blev ved ratifikationen lagt til grund, at det grønlandske folk som helhed er et oprindeligt folk i konventionens forstand.

Thule Stammen har til støtte for, at den er et oprindeligt folk, nærmere anført, at medlemmerne nedstammer fra det folk, som boede i Thule-distriktet på tidspunktet for koloniseringen i 1921, og at dens medlemmer opretholder nogle af deres egne sociale, økonomiske, kulturelle og politiske institutioner. Thule Stammen omfatter ifølge sin egen definition alle efterkommere af denne indfødte befolkning og efterkommeres ægtefæller, uanset hvor de pågældende er født, og hvor de bor. Medlemmerne af stammen opfatter sig selv som tilhørende et særskilt oprindeligt folk.

Bedømmelsen af, om Thule Stammen er et særskilt oprindeligt folk i ILO-konventionens forstand, skal foretages på grundlag af de aktuelle forhold. Der findes stadig i Grønland stedlige forskelle i henseende til sprog, erhvervsforhold og retsregler, hvilket bl.a. beror på landets udstrækning, samfærdselsforholdene og lokale naturgivne forhold. Efter en samlet vurdering af de foreliggende oplysninger finder Højesteret, at befolkningen i Thule-distriktet i alt væsentligt deler de samme vilkår som det øvrige grønlandske folk og heller ikke på anden relevant måde adskiller sig fra dette. Det oplyste om forskellen mellem sproget i Qaanaaq og i Vestgrønland og om Thule Stammens opfattelse af sig selv som et særskilt, oprindeligt folk kan ikke føre til en anden bedømmelse. Højesteret finder herefter, at Thule Stammen ikke »opretholder nogle af eller alle deres egne

sociale, økonomiske, kulturelle og politiske institutioner«, og at Thule Stammen således ikke er et særskilt, oprindeligt folk, jf. artikel 1, stk. 1, litra b, i ILO-konventionen.

ILO-konventionen omfatter i henhold til artikel 1, stk. 1, litra a, tillige »stammefolk i selvstændige lande, hvis sociale, kulturelle og økonomiske forhold adskiller sig fra andre dele af det nationale samfund, og hvis status reguleres helt eller delvis af deres egne sædvaner eller tra-

ditioner eller af særlige love eller forskrifter«. Efter det foran anførte finder Højesteret, at Thule Stammen heller ikke i medfør af denne bestemmelse er omfattet af konventionen.

Denne opfattelse er i overensstemmelse med den erklæring, som den danske regering med tilslutning fra Grønlands Landsstyre afgav i forbindelse med ratifikationen af ILO-konventionen. Ifølge denne erklæring findes der i Danmark »kun ét indfødt folk« i konventionens betydning, nemlig den oprindelige befolkning i Grønland eller inuit.

Det samme resultat nåede ILO's styrelsesråd til i sin afgørelse i marts 2001. Rådet tiltrådte herved rapporten af 23. marts 2001 fra den komite under ILO, der behandlede den grønlandske fagforening Sulinermik Inuussutissarsiuqatut Kattuffiat (SIK)'s klage over Danmarks påståede overtrædelse af konventionen. I rapporten anføres, at »der ikke er grundlag for at betragte indbyggerne i Uummannaq-samfundet som værende et »folk« adskilt fra og forskellig fra andre grønlandere«, og at »det landområde, der traditionelt bebos af Inuitbefolkningen, er identificeret og består af hele det grønlandske territorium«.

Da det således må lægges til grund, at Thule Stammen ikke i henhold til ILO-konventionens artikel 1, stk. 1, udgør et stammefolk eller et særskilt oprindeligt folk inden for eller ved siden af det grønlandske folk som helhed, har Thule Stammen ikke selvstændige rettigheder efter konventionen.

Statsministeriets afvisningspåstande

Den omstændighed, at Thule Stammen ikke kan anses for et stammefolk eller et særskilt oprindeligt folk i ILO-konventionens forstand, udelukker ikke, at Thule Stammen kan være berettiget til at anlægge retssag efter almindelige regler herom.

Statsministeriet har ikke bestridt, at foreningen Hingitaaq 53 kan repræsentere Thule Stammen. Som anført af landsretten må Thule Stammen anses for en tilstrækkeligt klart afgrænset persongruppe. Disse forhold ændres ikke af, at kun 422 af de oprindelige ca. 600 individuelle sagsøgere er indtrådt som individuelle appellanter for Højesteret. Statsministeriets indsigelse om, at kravene ikke tilkommer Thule Stammen, og at denne således ikke er rette sagsøger, kan ikke føre til afvisning. Påstandene 1 og 2 er efter deres indhold ikke behæftet med en sådan uklarhed, at de ikke kan danne grundlag for sagens behandling.

Med denne begrundelse tiltræder Højesteret, at afvisningspåstandene over for Thule Stammens påstand 1 og 2 ikke er taget til følge. Med samme begrundelse tager Højesteret ikke afvisningspåstanden over for påstand 3 til følge.

Højesteret tiltræder endvidere, at heller ikke afvisningspåstanden over for de individuelle appellanter for så vidt angår påstand 1 og 2 er taget til følge.

Adgang til beboelse, færden, jagt og fangst (påstand 1 og 2)

Thule Stammen har - ud over henvisningen til ILO-konventionen - til støtte for påstand 1 og 2 navnlig anført, at Thule-basen er ulovligt anlagt, bl.a. fordi forsvarsoverenskomsten af 1951 med USA er statsretlig og folkeretlig ugyldig. Thule Stammen har endvidere anført, at der ikke er truffet en lovlig beslutning om flytning af bopladsen.

Som anført af landsretten i dommens afsnit 7.3 blev Thule-basen etableret i overensstemmelse med forsvarsoverenskomsten af 1951. Overenskomsten blev tiltrådt af Rigsdagen i medfør af § 18 i den da gældende grundlov, og Højesteret tiltræder, at der herefter foreligger en statsretlig gyldig godkendelse af basens etablering, selv om det tekniske bilag til overenskomsten ikke blev forelagt for Rigsdagen. Allerede af denne grund er overenskomsten også folkeretlig gyldig.

Den væsentlige begrænsning i adgangen til jagt og fangst, som etableringen af basen i Thule i 1951 indebar, kan af de grunde, landsretten har anført i afsnit 7.4, ikke anses for en erstatningsfri regulering, men må anses for en ekspropriation. Denne ekspropriation kunne som

anført af landsretten i afsnit 7.3 foretages uden hjemmel i lov. Højesteret tiltræder således af de grunde, landsretten har anført, at de materielle bestemmelser i den dagældende grundlov, herunder § 80 om ejendomsrettens ukrænkelighed, ikke var gældende i Grønland, at loven om Grønlands styrelse ikke indeholdt noget krav om lovhjemmel, og at spørgsmålet om etableringen af basen ikke var omfattet af Fangerrådets kompetence.

Som anført af landsretten i afsnit 7.4 må også det indgreb vedrørende selve bopladsen Uummannaq og Thule-kolonien, som fandt sted i forbindelse med beslutningen i 1953 om befolkningens flytning, anses for en ekspropriation. Også dette indgreb må anses for foretaget i henhold til forsvarsoverenskomsten af 1951, og den heriliggende ekspropriation kunne ske uden hjemmel i lov.

Det bemærkes, at en eventuelt utilstrækkelig orientering af Fangerrådet i 1951 og 1953 ikke kan føre til ugyldighed.

Højesteret tiltræder således, at såvel indgrebet i 1951 i adgangen til jagt og fangst som indgrebet i 1953 ved flytningen af bopladsen var lovligt og gyldigt. Det er ikke i denne forbindelse nødvendigt at tage stilling til, om befolkningen i Thule-distriktet på daværende tidspunkt udgjorde et stammefolk eller et særskilt oprindeligt folk i den forstand, hvori disse begreber nu er defineret i artikel 1, stk. 1, i ILO-konventionen.

Thule Stammens påstande 1 og 2 går ud på, at stammens medlemmer har ret til at bebo og anvende den nedlagte boplads og til at færdes, opholde sig og drive jagt og fangst i hele Thule-distriktet. Allerede fordi udøvelsen af denne råden som følge af ekspropriationerne er afskåret eller begrænset i de områder, som ekspropriationerne vedrører, kan appellanternes påstande 1 og 2 ikke tages til følge.

For så vidt angår påstand 1 gælder dette, selv om USA og Danmark, herunder Grønlands Landsstyre, i februar 2003 i tilslutning til forsvarsoverenskomsten af 1951 har undertegnet et aftalememorandum om udskillelse af Dundas - det område, som bopladsen og kolonien lå på - fra forsvarsområdet ved Thule. Det bemærkes herved, at Thule Stammen, der som anført ikke kan anses for et stammefolk eller et særskilt oprindeligt folk i ILO-konventionens forstand, ikke kan gøre krav på særrettigheder vedrørende Dundas med henvisning til konventionens artikel 16, stk. 3. Heller ikke grønlandsk sædvaneret kan begrunde sådanne særrettigheder.

Højesteret tiltræder herefter, at Statsministeriet er frifundet for appellanternes påstande 1 og 2.

Samlet resultat

Højesteret stadfæster i det hele landsrettens dom.

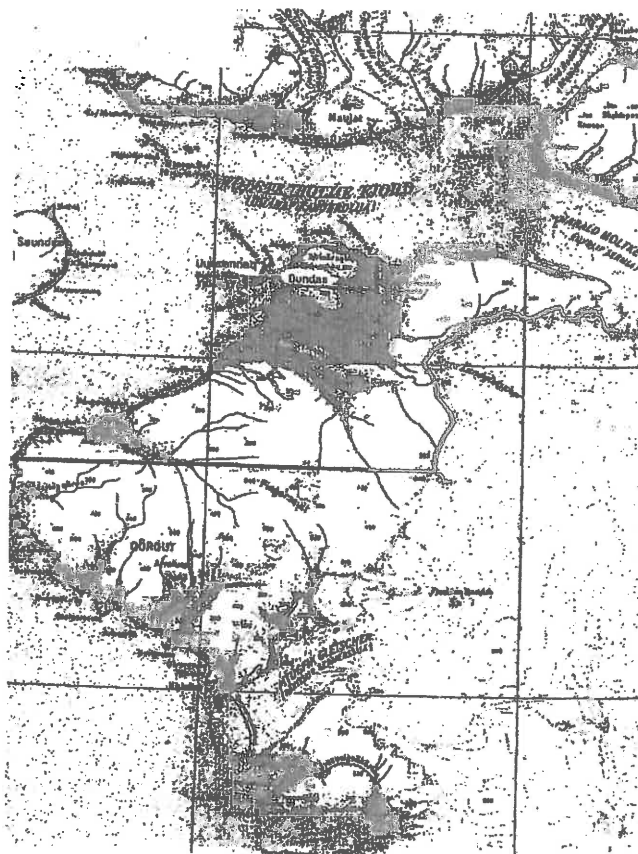
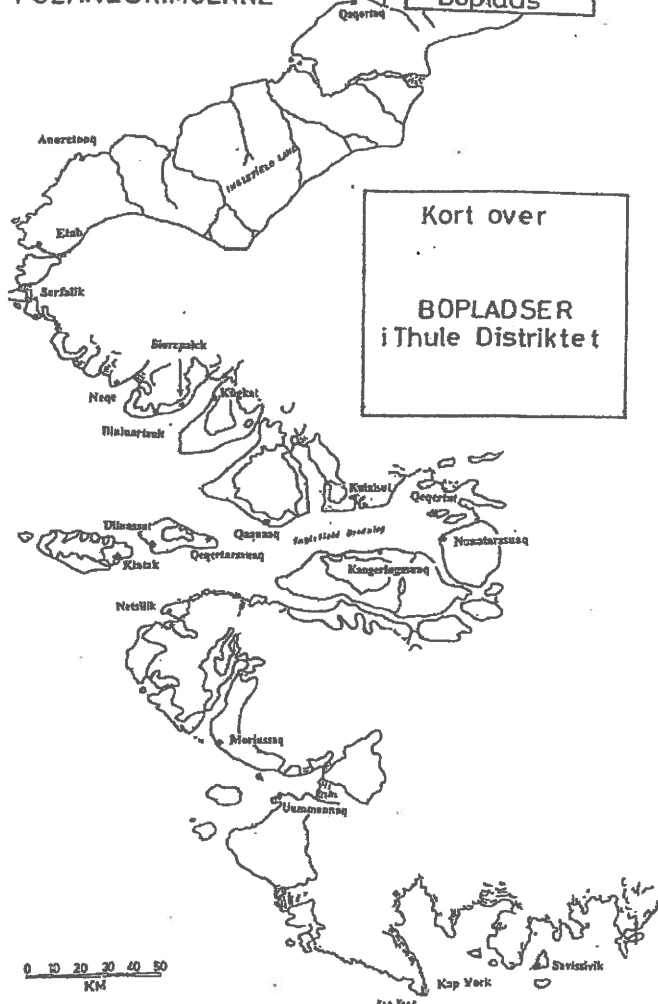
Thi kendes for ret:

Landsrettens dom stadfæstes.

POLARES KIMOERNE

POLARES KIMOERNE

Boards

1. Lovtidende C 1997, s. 579-80, Norsk Retstidende 2001 s. 769 H, Norsk Retstidende 2001 s. 1229 H.
2. U 1953.40 H, U 1987.682 H, U 1990.396/2 H, U 1998.1322 H, U 2002.418 H, U 2002.1245 H, U 2003.2078 H, B. Gomard: Civilprocessen 5. udg. ved Michael Kistrup (2000), s. 293 og 383, Pernille Boye Koch i U 2001B s. 283-90, Jan-Erik Svensson og Christian Alsøe i U 2000B s. 245-65.
3. Folketingets Forhandlinger 1950-51, sp. 3671, Ole Espersen: Indgåelse og opfyldelse af traktater, s. 86-89.
4. F. Vinding Kruse: Retslæren I, (1943), s. 46-49, Alf Ross: Om ret og retfærdighed, (1966), s. 199-201, Knud Illum: Dansk Tingsret, 3. udg. ved Vagn Carstensen (1976), s. 460-68, W. von Eyben i Dansk Miljøret 4, (1978), s. 379-81.
5. U 1980.955 Ø, U 1982.109/4 H, Poul Andersen: Dansk Statsforfatningsret (1954), s. 734-40, Max Sørensen: Statsforfatningsret, 2. udg. ved Peter Germer (1973), s. 402, Alf Ross: Dansk Statsforfatningsret, 3. udg. ved Ole Espersen (1980), s. 642, 648 og 650-52, Henrik Zahle: Danmarks Riges Grundlov med kommentarer, s. 369 og 375, Peter Germer: Statsforfatningsret, 3. udg. (2001), s. 241-50, Henrik Zahle: Dansk Statsforfatningsret 3, 3. udg. (2003), s. 188, 190 og 200-01, A. Vinding Kruse i Tidsskrift for Rettsvitenskap 1947 s. 326-28.
6. Departementstidende 1855 s. 723-725, Betænkning afgivet af Forfatningskommissionen af 1946 (1953), s. 28 og 86-88, 91, Berlin: Statsforfatningsret (1930), s. 40-43, Poul Andersen: Dansk Statsforfatningsret (1954), s. 88-89 og 93-94, Max Sørensen: Statsforfatningsret, 2. udg. ved Peter Germer (1973), s. 44-47, Harhoff: Rigsfællesskabet (1993), s. 203-08, Henrik Zahle: Danmarks Riges Grundlov med kommentarer, s.30-31, Peter Germer: Statsforfatningsret, 3. udg. (2001), s. 11, Henrik Zahle: Dansk Statsforfatningsret 1, 3. udg. (2001), s. 112, Henrik Karl Nielsen i U 199B s. 308, note 12.

